

FORSKER FORUM

NR. 130 DECEMBER 1999

Weiss truer

Ministeriet undersøger, hvordan man eensidigt kan gennemføre ændringer - imod fagforeningernes ønsker og anbefalinger

“Er det virkelig i de unge engagerede forskeres interesse, at universiteterne cementeres til både oppefra og nedefra”. Sådan lød forskningsminister Birte Weiss' polemiske udfald mod DM's, DJØF's og IDA's universitetsrepræsentanter som ikke ville acceptere ministeriets radikale forslag til en ny stillingsstruktur.

“Fagforeningerne sagde nej til Forskningsministeriets forslag. De ville ikke fornyelsen og fornyelsen - for eksempel 200-300 professorstillinger med særlig adresse til unge talentfulde forskere. Så hellere færre eller ingen professorer synes holdningen at være”.

I sit indlæg spillede Weiss på, at der i den samlede AC-forsamling var en del (aftager-) interesser, som er mere interesseret i undervisningspolitik end i forskningspolitik. Ministeren kaldte universitetsrepræsentanterne for uansvarlige og lagde klart op til, at undervisningen skal spille en større rolle ved stillingsbesættelser.

Ministeriet: Stillingsindhold ændres

Ministeren varslede på AC's kongres, at man vil gennemføre ændringer uden om de faglige organisationer. Ministeriet vil - juridisk - afgrænse, hvad der er forhandlingsstof, og hvor ministeriet kan gå ind.

“Ministeriet vil gå videre med det som ikke er forhandlingsstof. Det er ikke en krigserklæring. Mit væsentligste signal er, at der må indføres en ny struktur, og at vi fortsat respekterer det faglige på AC-siden. Når ministeriet har sonderet mulighederne, har AC igen mulighed for at være med i processen”, siger Birte Weiss.

Ministeren ville ikke erklære, at de 200-300 nye professorer er hendes vigtigste initiativ:

“Enkeltelementer er isoleret ikke så interessante. Det skal også ses i sammenhæng med en opgradering af undervisningen, som også skal være meriterende”

Ministeriet mener tilsyneladende ikke, at det er i strid med forhandlingssystemet, hvis man ændrer på arbejdsindholdet i de nuværende adjunkt, lektor og professorstillinger. Eksempelvis kan ministeriet kræve, at der lægges mere vægt på pædagogiske kvalifikationer, når der ansættes. Eller det skal gøres muligt at blokere for universitetsansattes muligheder for “frikøb” til at forske.

Grundlæggende er ministeriet - efter hvad FORSKERforum erfarer - også i gang med at

undersøge, om man med et snuhtag kan sammenlægge den ordinære og den supplerende stillingsstruktur. I praksis ville det betyde, at de nuværende forskningsprofessorer får samme status som de nuværende ordinære adjunkter.

Socialdemokratisk politik?

Hvordan har en socialdemokratisk minister det med, at introducere tidsbegrænsede ansættelser som attraktive?

“Vi kender jo allerede den type stillinger fra forskningsprofessoraterne og systemet med daglejere / timelejere i undervisningen ...”

Hvordan har en socialdemokratisk minister det med at være den som tilsidesætter en traditionel forhandlingssituation:

“Jeg konstaterer, at fagforeningerne ikke har ønsket at indgå på de nødvendige initiativer. Og systemet er jo ikke sådan, at fagforeningerne kan veto området. Og jeg vil gerne stå som en socialdemokratisk minister, der får gennemført de nødvendige ændringer”.

Fra fagforeningernes side blev ministerens planer straks besvaret:

“Ministeriets sololøb vil være uklogt. Det er en forældet ledelsesopfattelse at tro, at man kan forandre organisationer uden at de ansatte er positive medspillere. Weiss kan derfor ligeså godt begynde nye forhandlinger med det samme”, siger **DM's formand Per Clausen**, som også sidder i AC's bestyrelse. “Et ensidigt diktat fra ministeriet vil være ødelæggende for samarbejdet fremover og gøre implementering meget vanskelig. AC vil selvfølgelig bruge sin aftaleret til at blokere for ændringer, hvis det ikke indgår i en samlet aftale. Hun kan altså gerne - fortsat - oprette forskningsprofessorer uden for stillingsstrukturen, men ikke indenfor. Og så er ministeren jo lige vidt”.

jØ

Stillingsstruktur se side 4-5.

Gensidig kontrakt 3

- som ikke er juridisk bindende, siger ministeriet om udviklingskontrakterne

Dandy 6

- er blot toppen af isbjerget, for kontrakter er en gråzone. Og i Århus har rektor svigtet sin pligt til at svare de ansatte, siger kritiker

Illusionsløst 8

Undervisningsministeren indleder angreb på universiteternes forskningsbaserede undervisning

DTU: Spil for galleriet 9

Prosa truer DTU's ledelse med politianmeldelse. Og DTU's direktør ser stort på juraen

Pædagoguniversitet 10

- med flere afvigelser fra universitetsloven. Og stor bemyndigelse til ministeren i starten

DJØF'icering af gener 12

- kan true forskningsfriheden

TEMA: Kvinder og forskning

Kvindebarriere 14

Kvindelige forskere i samfund har andre interesser end mændene

Børn ingen hindring 16

Kinder kan både have børn og familie - samt gøre karriere. INTERVIEW

Den der kvindesag 16

Den mandlige institutleders modvilje mod det nye felt “kønspolitiske studier”. FICTION

FAGLIG KOMMENTAR: 5

“Det var en hjørnesteen i ministeriernes holdning til udvikling af det kompetitive arbejdsmarked, at dette primært burde fremmes gennem usikkerhed i ansættelsen ...”

Følg den seneste udvikling på:
www.forskeren.dk

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF
Lektor Jens Heide, IDA
(ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Carsten Y. Hansen, DM III
Journalist Jørgen Øllgaard (DJ)
Journalist Jan Vang-Lauridsen

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Lyngbyvej 32 F
2100 Ø

Telefon: 39 15 30 45 lok. 242
Fax: 39 15 32 64
E-mail: Joe@magister.dk

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 20. januar 2000

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Lyngbyvej 32F
2100 København Ø
Tlf. 39 15 30 45

Magistrenens Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V
tlf. 3318 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 33 13 39 32

Tryk: Nørhaven

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

NY DJØF-formand

Lektor Mogens Ove Madsen er pr. 1.12. tiltrådt som formand for DJØF's undervisnings- og forskningsområde.

LEDER

Af lektor **JENS HEIDE**, IDA's undervisnings- og forskningsansatte

Toppen af isbjerg

Sagen om de to forskere ved Aarhus Universitet, der er kommet i klemme mellem universitetsledelsen og Dandy, vækker med rette en vis opsigt i offentligheden. Men spørgsmålet er, om sagen er enestående, eller om vi blot har set toppen af isbjerg. Findes der en række tilsvarende sager, der bare ikke er kommet i offentlighedens søgelys? Der er i sagens natur ingen, der kan besvare dette spørgsmål, for der er aldrig blevet foretaget nogen undersøgelse heraf. Men vilkårene for universitetsforskningen sandsynliggør, at der ikke er tale om et enestående tilfælde.

Universitetsforskerne skal stadig bruge flere og flere ressourcer på at skaffe finansiering af deres forskningsprojekter (se FORSKERforum nr. 127). Det skyldes dels, at universiteternes basisbevillinger er blevet relativt mindre, dels at forskningsrådernes bevillinger i stadigt større omfang er blevet øremærket til politisk prioriterede forskningsprogrammer. Herudover kræves det i flere og flere forskningsprogrammer, at universiteterne medfinansierer programmet, hvilket i sagens natur også er med til at udtynde basisbevillingerne. Det betyder, at det er blevet stadigt vanskeligere at få finansieret projekter, som forskerne selv definerer. Projekter, der er udtryk for den egentlige frie forskning.

Mange forskere vælger derfor at finde alternative finansieringskilder - herunder private virksomheder - til deres forskning. Det er naturligvis udmærket, så længe forskerne kan bevare deres uafhængighed og selv bestemme hvad og hvornår, de vil publicere. Desuden har det jo en høj prioritet på den politiske dagsorden, at universitetsforskerne samarbejder med erhvervslivet.

Reglerne på området er også forholdsvis klare. Enten vælger man en samarbejdsaftale, hvor både universitet og erhvervsvirksomhed lægger ressourcer i projektet, og universitetsforskerne har rettighederne til deres del af projektet med skyldig hensyntagen til de virksomhedsinterne oplysninger, de måtte få kendskab til under projektet. Reglerne for samarbejdet nedfældes i en "samarbejdsaftale", der normalt skal godkendes af en repræsentant for universitetets ledelse. Eller også vælger man at udføre projektet som "indtægtsdækket virksomhed", hvor rekvirenten betaler alle projektets omkostninger plus overhead. Til gengæld er alle projektets resultater rekvirentens ejendom.

Hvis reglerne er så klare, hvorfor opstår der så problemer? Ved indtægtsdækket virksomhed opstår der sjældent problemer. Virksomheden har alle rettigheder, til gengæld kan universitetet bruge over-

headen til finansiering af anden forskning. Derimod kan der let opstå problemer ved samarbejdsaftaler (som i den aktuelle sag fra Aarhus). En af forklaringerne kan være, at forskerne er så opsatte på, at få medfinansieringen til projektet, at de ikke er kritiske nok over for de krav/ønsker som virksomheden vil have skrevet ind i samarbejdsaftalen. Feks. kan man i en samarbejdsaftale (ikke Dandy) læse:

"Xx accepterer hermed, at eventuelle videnskabelige publikationer, herunder forelæsninger, præsentationer til kongresser m.v., skal præsenteres for "virksomheden" til gennemsyn to måneder inden indsendelse eller præsentation".

I den samme samarbejdsaftale kan man herudover læse:

"Xx forpligter sig til i en periode på 5 (fem) år fra den dato, hvor xx's ophold på "virksomheden" ophører, at al information, som xx har fået kendskab til via sit arbejde og under sit ophold på "virksomheden" - om såvel "virksomhedens" forskning og forretning som øvrigt - vil xx behandle fortroligt og derfor ikke afgive information til tredjemand samt til ikke at gøre kommerciel brug af informationen uden udtrykkeligt samtykke fra "virksomheden"....."

Med en så bred formulering i samarbejdsaftalen er det helt op til virksomheden at beslutte, hvad og hvornår der må publiceres i de første fem år, efter at projektet er afsluttet. Heldigvis kommer forskere og virksomhed oftest overens, og begge parter får deres legitime rettigheder tilgodeset, men det kan gå galt. Det viser Dandy-sagen med al tydelighed. Firmaet har udvist en særdeles snæver forståelse af begrebet "fri forskning". Og Århus-rector Lehmann har udvist en særdeles betænkelig mangel på vilje til at beskytte sine forskere. Hvilket helt forståeligt har gjort universitetsforskere i Århus usikre på deres retsstilling i lignende tilfælde.

Det forekommer naturligt, at Forskningsministeriet og universiteternes ledelser drager omsorg for, at forskeres publicering ikke begrænses.

Forskningsministeren har senest bedt Rigsrevisionen om at udrede Dandy-sagen. I dette spil om ret og jura må det egentlige problem - begrænsning af forskningspubliceringen - ikke forsvinde i de politiske og juridiske tåger. Og Forskningsministeriet har i dette spørgsmål ingen grund til at hovere over andres mangler. Med den nye "Lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner" har ministeriet selv lagt lovband på forskernes muligheder for at publicere deres resultater ...

Gensidig kontrakt

Jo, men den er ikke "juridisk bindende", siger ministeriet
- kort tid før udviklingskontrakterne skal underskrives...

Universiteterne skal komme med en nummeret liste over alle kontraktens målsætninger. Og så skal de fortælle, hvad der er de tilhørende succeskriterier.

Sådan lyder det seneste krav til universiteternes "udviklingskontrakter" som lige nu er til sidste afpudsning hos ministerierne. Kravet er fremsat i et fælles "direktørbrev" fra Undervisningsministeriet og Forskningsministeriet, der en sjælden gang har koordineret et initiativ.

Brevene - der er opfølgning på mundtlige drøftelser med hvert universitet - er sendt til alle universiteter (undtaget Syddansk Universitet, der har fået udsættelse med henvisning til sommerens fusion).

På Københavns Universitet oplever man, at den sidste fase og brevene er udtryk for en ændret kurs. **KU-direktør Else Sommer** oplever dialogen med ministerierne som markant ændret med den nye forskningsminister.

"Fra at dagsordenen tidligere var mere overordnet og principiel, så er man nu meget fokuseret på det konkrete, på handlingsplaner osv.", siger KU-direktøren.

"KU har lagt meget vægt på den brede virksomhed og ikke på at udpege 2-3 fyrtårne, som måske ville være mere (politisk) salgbar. Men på en stor og mangesidet virksomhed skal målene - hvis de skal tages alvorligt på de interne linier - repræsentere det hele".

KU: En gensidig kontrakt?

De skrappeste krav om opstramning af de foreliggende udkast er sendt til KU. Ministerierne mener ikke, at KU beskriver, hvad universitetet vil gøre for at nå målene, men i stedet fortæller "hvad samfundet kan gøre for KU".

Hertil siger KU's direktør: "Vi gik ud fra, at en kontrakt har to parter. På flere områder beskrev vi således i KU's indspil, hvilke krav vi stiller til ministeriet for at kunne igangsætte nye initiativer. Den slags 'modydelser' - ikke bare penge, men også administrative forenklinger eller klarere regler - havde vi brugt mange sætninger på. Vi var kort sagt bekymrede for at igangsætte aktiviteter, uden at have ressourcerne til det. Men ministeriet ønsker ikke at modkrav places så markant i kontrakten, selvom man

fra ministeriets side indrømmer at der må kunne tages forbehold", forklarer KU-direktøren.

Ministeriet: Ingen nye penge

Af ministerierne "direktørbreve" fremgår, at ministerierne ikke forpligtes på andet end det, der allerede er lovet i finanslovene: "Ministeriet kan økonomisk ikke forpligte sig ud over det grundlag, som fremgår af finansloven", hedder standardformuleringen. Hvis nogle universiteter har ønsker herudover, må det beskrives i dokumenter, der ikke har relation til udviklingskontrakten.

Over for KU har ministeriet lagt en skarpere kurs ved at markere, at man "ikke vil acceptere øgede bevillinger som forudsætning". Og vel er det rigtigt, at ministeriet aldrig har foregøglet, at der var penge i udviklingskontrakterne, siger Sommer:

"Men med den meget bastante udmelding om lukkede kasser siger ministerierne så også, at nye initiativer skal finansieres af universitetets nuværende bevilling. Det nedsætter mulighederne væsentligt og betyder, at vi må sætte forsigtige mål, der ikke koster penge", siger hun. "I KU's kontrakt var der ellers flere forslag til nye initiativer som samfundet efterspørger, fx brobygning fra de mellemlange uddannelser (fx sygeplejesker) til universiteterne. Men det er et 'tilbud', som kræver en eller anden form for finansiering. For igangsætning af sådanne nye uddannelsesstilbud har KU ikke penge til inden for de nuværende rammer ..."

Ministeriet: Ikke juridisk bindende

I Forskningsministeriet er man ved at lægge sidste hånd på "kontraktformalia" (Kontraktstatus, genforhandlingsklausul, gensidige forpligtelseer, sammenhæng med virksomhedsregnskab mv.). Denne del af kontrakten er ganske udramatisk, hedder det i ministeriet:

"Det er jo ikke en juridisk bindende kontrakt, men en 'social kontrakt' mellem universiteterne og samfundet. Ministeriet leverer penge og forudsætninger. Og institutionerne har beskrevet de mål, som er særligt interessante for dem og for offentligheden", forklarer **direktør Straarup**

fra ministeriet. Af resultatkontrakter med andre parter (Risø, Telestyrelsen m.fl.) fremgår således, at der ikke er tale om en juridisk bindende aftale "i almindelig aftaleretlig betydning" (Telestyrelsens resultatkontrakt).

Af de samme resultatkontrakter fremgår dog også nogle interessante gummi-formuleringer, fx

- at ministeren kan ændre i kontrakten som led i det almindelige (administrative) overordningsforhold samt

- at ministerens eller embedsmændene kan dragets politisk og juridisk til ansvar, "herunder også (for) forløbet af selve kontraktstyringen".

Universiteterne venter spændt på, om sådanne formuleringer også vil findes i udviklingskontrakterne - og hvad de i givet fald dækker.

Belønning og straf?

Kommer kontrakterne til at give ministeriet ret til at blande sig i universitetets handlingsplaner?

"Nej, det ligger under udviklingskontraktens niveau. Udviklingskontrakten beskriver nogle mål. Hvordan de fører dem ud i livet - bl.a. gennem handlingsplaner - er institutionernes eget ansvarsområde", siger Straarup. "Men for at udviklingsmålene ikke bare bliver varm-luft, så kræver ministeriet at målene er konkrete og at der ligger handlingsplaner bag.

Skal ministeriet vurdere, om de givne succeskriterier er opfyldt?

"Nej. Institutionerne skal selv evaluere, om de opfylder deres egne mål og beskrive, hvilket udviklingstrin de er på. Udviklingskontrakten er i den forstand universiteternes målsætninger og deres ansigt udadtil. Det er deres ansvar at vurdere deres succes".

Ifølge direktøren er det ikke ministeriet, som skal straffe eller belønne:

"Hvis målene ikke opfyldes, så farer ministeriet ikke ud med straffe. Men det er klart, at hvis man opfylder kontraktmålene, så profilerer man sig positivt overfor politikerne, og så forbedres ens chancer i forhold til fremtidige finanslove .."

FofoNews

18.11.99:

Universitetslærerne: Nej tak

Repræsentanter for ca. 6000 universitetsansatte har efter flere måneders forhandlinger afvist Forskningsministeriets udspil til ny stillingsstruktur på området. Ministeriet har præsenteret forslag, som vil betyde forringelser af de nuværende vilkår.

Ministeriet præsenterede i løbet af forhandlingerne sine hovedønsker:

- Øget fleksibilitet og forenkling ved at afskaffe den supplerende stillingsstruktur, som eksisterer på området nu, herunder afskaffelse af grænsen mellem varige og tidsbegrænsede stillinger.
- Hensigtserklæringer om at reducere antallet af tidsbegrænsede stillinger.

Universitetslærerne afviste udsigten til flere løstansatte, bl.a. med henvisning til den aktuelle rapport "Løse fugle", som fortæller, at løstansatte ikke opfattes som attraktive.

Forskningsministeriet ønskede desuden oprettelse af en række tidsbegrænsede professorater - primært til ansættelse af yngre forskere. Stillingerne skulle fordeles af ministeriet i forbindelse med de såkaldte udviklingskontrakter, som ministeriet for tiden er i gang med at fastlægge for hvert enkelt universitet.

Universitetslærerne mener derimod, at de grundlæggende krav til professorer i Danmark skal være ens, og ligeledes skal deres løn som udgangspunkt være lige.

Weiss: AC uden baglandet

Om sammenbruddet i forhandlingerne om ny stillingsstruktur siger forskningsminister Birte Weiss (S):

"Jeg opfatter ikke forhandlingerne som brudt sammen. AC har haft vanskeligheder med at få deres bagland - universitetslærerne - med. AC har ikke kunnet bære forslaget igennem baglandet. Men vi fortsætter med AC, når nu bølgene har lagt sig i AC-landskabet. Så vil vi finde en række håndtag, som kan gøre stillingsstrukturen mere fleksibel".

"Ministeriet har ønsket en større fleksibilitet og bedre rekrutteringsmuligheder. Fra faglig side (DM, DJØF, IDA, red.) har man krævet total forudsigelighed, fx automatisk oprykning fra adjunkt til lektor og fra lektor til professor...", lød ministerens afvisning af det, som fagforeningerne kalder "oprykning efter kvalifikationer".

Hun varslede, at der skal nedsættes en arbejdsgruppe, som kan komme med helt andre modeller end de faglige: "Hvad er det for kvalifikationer, som kræves til en fastansættelse. I dag ligger vægten jo på forskningskvalifikationer, men der kunne fx være en ligelig vægtning af undervisningsmæssige kvalifikationer. Eller alder og køn".

Ministeren såede i øvrigt tvivl om, hvorvidt stillingsstrukturen overhovedet er forhandlingsstof, eller om ministeriet blot kan gennemtrumfe ændringer rent administrativt. I givet fald vil det betyde, at ministeriet ensidigt kan lave ændringer på cirkulære-niveau.

Socialdemokratisk politik?

af LEIF SØNDERGAARD, fmd. for DM's ULAB

FAGLIG KOMMENTAR

Forskningsminister Birte Weiss er irriteret over, at DM's, DJØF's og IDA's universitetslærere ikke vil acceptere ministeriets radikale forslag til ændring af stillingsstrukturen. På AC's kongres holdt ministeren et skarpt indlæg. Hun beskyldte bl.a. fagforeningerne for at være "usædvanligt nærsynede, når de ikke kan se, at forslagene stort set består af fordele og goder for de ansatte på universiteter og i sektorforskningen".

Hertil kan kun siges, at alt afhænger af øjnene, som ser!

Der er enighed mellem parterne om, at universiteternes karrierestruktur skal forbedres. Men man kan roligt sige, at fagforeningerne og forskningsministeren har noget forskellige holdninger til, **hvad der er "attraktivt"**.

Det er utroligt at man fra en socialdemokratisk politiker skal høre et forslag, hvis konsekvens er øget ansættelses-usikkerheden for specielt for de unge. Argumenterne er hentet fra tidligere opfattelser i erhvervslivet: fleksibilitet og dynamik. Med andre ord: brug de ansatte og smid dem væk, når deres kvalifikationer ikke lige passer til de nyeste forskningstemaer! Så dårlige vilkår ses kun yderst sjældent i nutidens private, forskningstunge virksomheder, som universitetsforskningen skal konkurrere med om de unge talenter...

Ministeren vil ikke engang belønne midlertidigheden på universitetsområdet med et "åremålstillæg", som det ellers gøres i hendes eget ministerium. Tværtimod foreslår hun, at midlertidige professorer skal have en lavere løn end de varige.

Her gik man og troede, at god socialdemokratisk politik var noget med tryk i ansættelsen, gode karrieremuligheder, mulighed for belønning for kompetence-udvikling. Initiativer til at nedbringe antallet af midlertidige ansættelser. Og så videre. Attraktive elementer som måske endda ville komme de unge akademikerfamilier og specielt kvinderne til gode.

Men sådan er det ikke. Ministeren har valgt at overhøre flere specialist-rapporter:

- stillingsstruktur-rapporten (fra udvalget nedsat af tidligere minister Trøjborg) som anbefalede meriteringsmodellen både på adjunkt/lektor og lektor/professorområdet;
- "løse fugle" rapporten (fra ministeriets eget Analyseinstitut for Forskning) som viste at løstansatte forskere ønsker faste stillinger og at unge løstansatte overvejer at forlade universitetsområdet fordi karrieremulighederne er så usikre på universiteterne.

- Bertel Ståhle rapporten ("Alder, køn og rekruttering i dansk universitetsforskning", Forskningsministeriet, november 1999) som fortæller at der er rekrutteringsproblemer (næsten halvdelen af alle stillinger har kun en ansøger), at andelen af løstansatte er steget markant de sidste år (f.eks. på naturvidenskab var i '97-bestanden af forskningsadjunkter over 50% større end normale adjunkter), at mulighederne for en nyansat forsker for nogensinde at få en professorstilling er meget mindre end i lande vi normalt vil sammenligne os med. Endelig fortæller om stor mobilitet: Næsten hver tredje stilling er nybesat i perioden 1995-97, mens bestanden af universitetslærere i perioden ikke er steget.

Disse fakta har ministeriet ikke villet inddrage i analysen af området.

Efter de sammenbrudte forhandlinger har ministeren truet med, at når det faglige bagland ikke er enige i hendes sigtninger, så vil hun finde andre veje at gennemtvinge sine forslag.

Det er svært at konkludere andet end at ministeren ønsker en behård centralistisk (og udemokratisk) styring af universiteterne, som kun skal tilgodese samfundets umiddelbare interesser for her-og-nu forskning og uddannelse. Uden hensyn til, at de ansatte som allerede nu lever i en meget konkurrenceorienteret verden skal tvinges ud i karriereforløb, som bliver endnu hårdere!

Det hænger ikke sammen.

Stillingsstruktur: Mere usikkerhed i ansættelsen

AF JENS HEIDE (IDA), ULF KJELLERUP (DJØF) og LEIF SØNDERGAARD (DM)
- alle medlemmer af forhandlingsdelegationen.

Faglig kommentar

Forhandlingerne mellem AC og Forskningsministeriet om indførelsen af en ny stillingsstruktur på landets universiteter brød endeligt sammen i midten af november. Det kan for udenforstående synes overraskende, men for deltagerne fra den såkaldte forhandlingsdelegation, som består af repræsentanter fra fagforbundene i AC med medlemmers interesser i UFO-sektoren (DM; DJØF, IDA, DadL og JAF), er det langt fra overraskende.

Sagen er nemlig den, at forhandlingerne først i allersidste øjeblik blev fokuseret på de problemstillinger, som stod fagforbundene nær. Dette skyldtes ikke en manglende artikulation fra forbundenes side, men snarere en særegen forhandlingsteknik aftalt mellem AC-repræsentanterne og Forskningsministeriet.

Kravene fra forbundenes side var sådan set klart formuleret fra starten i forhandlingerne i slutningen af september. Kravene var:

- En egentlig merit-oprykningsmodel fra adjunkt til lektor og fra lektor til professor.

- Nye professorater skal lønmæssigt ligestilles med eksisterende professorater. Eventuelle tidsbegrænsninger i ansættelsen belægges med åremålstillæg.

- En substantiel nedbringelse i anvendelsen af midlertidige ansættelser i forbindelse med nedlæggelsen af den supplerende stillingsstruktur

- Indskrivning af ph.d.-stipendiaterne i stillingsstrukturen.

- En løsning af problemet omkring de relativt mange løstansatte undervisere.

Med disse fem hovedkrav gik forbundene med AC's repræsentanter til forhandlingerne med stor fortrøstning, ikke mindst på baggrund af de tanker, der var lagt frem i Forskningsministeriets eget udvalg om en ny stillingsstruktur fra januar 1999.

Det stod imidlertid tidligt klart, at ministeriet lå milevidt fra tankerne i oplægget fra januar. Man vendte sig fra starten mod enhver tanke om merit-oprykning fra lektor til professor og endvidere understregedes det, at nedbringelse af anvendelsen af midlertidige ansættelser ikke lå inden for ministeriets handlemuligheder.

Ministeriet udtrykte dog forståelse for kravet og ønskede at fremme dette gennem de kommende forhandlinger om udviklingskontrakter med institutionerne.

Generelt kan forhandlingerne karakteriseres som værende fyldt med ideologiske tirader fra ministeriernes side. Værdien af et kompetitivt arbejdsmarked med hovedvægt på midlertidige ansættelser og en generel ulyst til at fremme dette gennem positive incitamenter, såsom muligheder for løbende kompetenceudvikling og fremme af mobilitet mellem forskellige institutioner og konkurrerende arbejdsmarkeder.

Tværtom var det en hjørnesteen i ministeriernes holdning til udvikling af det kompetitive arbejdsmarked, at dette primært burde fremmes gennem usikkerhed i ansættelsen (midlertidighed), og en generel mistro til den enkeltes lyst og evne til kompetenceudvikling. Populært sagt vil ministeren sparke stolene væk under de ansatte, hvor vi vil sætte en mere attraktiv stol op.

Når forhandlingerne brød endeligt sammen, har det en række principielle forhandlingstekniske grunde.

For det første ville ministerierne ikke imødekomme ønsket om en meritoprykningsmodel på noget niveau i den samlede struktur. Da forbundene endelig fik ministerierne i tale herom i en sen natteforhandling viste, det sig, at ministeriernes forhandlingsdelegation dels ikke havde forberedt sig tilstrækkeligt på at diskutere emnet, og dels savnede ministeriet et mandat til at forhandle emnet. Denne melding satte et fundamentalt spørgsmål ved ministeriernes forberedelses- og forhandlingsevne i forløbet. Punktet var jo sat på dagsorden første gang halvanden måned tidligere og kan derfor næppe karakteriseres som en overraskelse i forhandlingerne.

For det andet var viljen til at løse løn- og kompetenceforhold for de nye såkaldte rekrutteringsprofessorer heller ikke tilstrækkelig. Dette hang især sammen med, at der ikke var tale om reelle stillinger, men snarere tale om en tidsbegrænset funktion, som lektorer kan søge og opnå efter sædvanlig faglig bedømmelse. Varigheden var sat til fem år med mulighed for forlængelse i tre år. At tale om nye stillinger, må således betragtes som en meget positiv udlægning af denne nydannelse.

Tilbage står at fortolke forløbet i forhandlingerne. For det første må det understreges, at det oprindelige oplæg fra ministe-

riets særlige udvalg om stillingsstruktur på ingen måde var et udgangspunkt for forhandlingerne. Forventninger om, at parterne i fællesskab kunne løse de stigende rekrutteringsproblemer på området, må siges at være gjort endeligt til skamme i forløbet. Det var således ikke muligt at trænge igennem den ideologiske larm med synspunkter om uattraktive karrieremuligheder og et stadigt større lønefterslæb.

Endvidere har forhandlingerne vist, at hverken ministerierne eller AC-repræsentanterne har formået at løfte opgaver i forhandlingerne, som reelt muliggjorde en positiv løsning af de mange problemer med midlertidige ansættelser, manglende karrieremuligheder og lignende.

Det har derfor ikke været muligt for fagforbundene at tage et medansvar for Forskningsministeriets forslag til ny stillingsstruktur. Forslaget var i hovedsagen koncentreret om at drapere yderligere forringelser på dette område i en række forklædninger, som ville gøre et forlig svært gennemskueligt for menigmand. Der er således på ingen måde lagt op til en fortsættelse af forhandlingerne, som antydet af ministeren.

Der er heller ikke noget problem i AC's bagland. Tværtimod, har DM's, DJØF's, IDA's, DadL's og JAF's universitetsrepræsentanter haft et meget konstruktivt samarbejde og stået sammen i alle væsentlige spørgsmål på dette område.

Vi håber stadigvæk, at ministeren vil ændre signaler i relation til vore centrale ønsker. Disse ønsker er:

- Indførelsen af en merit oprykningsmodel fra adjunkt- til lektor-niveau.

- Indførelse af bedre karrieremuligheder for de mange professor-kvalificerede lektorer.

- En betydeligt styrket garanti for, at anvendelsen af midlertidige stillinger nedbringes væsentligt.

- Sikring af lokal medbestemmelsesret i forbindelse med anvendelse af midlertidig ansættelse.

- En løsning af problemet omkring de relativt mange løstansatte undervisere.

Vore forhåbninger herom er baseret på, at der trods betydelige meningsforskelle mellem parterne dog er et fælles ønske om at skabe mere attraktive karrieremuligheder for de universitetsansatte, samt en større fleksibilitet på området.

Dandy-sagen

- er blot toppen af isbjerget. Sjældent kommer det til så markante konflikter mellem forskere og erhvervslivet, men samarbejdet betyder i praksis at forskerne deponerer store dele af deres publiceringsfrihed, bekræfter direktør for stor dansk industrivirksomhed

I den verserende DANDY-sag er to forskere blevet truet med retssag til at tilbageholde eller trække forskningsresultater tilbage. Det er sjældent i den danske forskningsverden, at det kommer til så åbenlyse konflikter, men det er en del af dagligdagen for mange forskere, at de på væsentlige punkter må give afkald på deres publiceringsfrihed, hvis de indgår i samarbejde med industrien. Det viser en række samarbejdsaftaler, som FORSKERforum har gennemgået, og det bekræftes af repræsentanter fra industrien.

“Hvis en forsker skriver under på en af vores kontrakter, der indebærer, at patentet er vores, så betyder det i praksis, at vi kan tvinge ham til at tilbageholde sine publikationer i 18 måneder. Men jeg understreger, at det er et worst case-scenarium”, siger direktøren for en stor dansk

han forskernes legitime ret til at kunne publicere videnskabeligt. “Jeg vil absolut ikke sige, at forskerne er naive. Men de skal være opmærksomme på, hvor pengene kommer fra, og hvorfor de kommer derfra. Hos os gør vi meget ud af at forventningsstyre både os selv og forskerne, så der ikke senere opstår uoverensstemmelser om indholdet af en kontrakt. Vi gør også klart for forskerne, at vores advokat varetager vores interesse, ikke deres, så vi anbefaler, at de også får en advokat til at gennemgå kontrakten”, siger direktøren.

Bjarne Lundager formulerer det lidt anderledes, men essensen er den samme: “Både forskerne og virksomheden skal lære hinanden kende ordentligt, så de forstår hinanden og konsekvenserne af de juridiske aftaler i praksis. Juraen gør det ikke alene”.

Dandy-sagen, men siger: “Hvis det handler om, at et ubetydeligt industriprodukt ikke har nogen betydning, så skal forskerne næppe offentliggøre det. Men hvis det handler om, at en medicin f.eks. har livsfarlige bivirkninger, så bør forskerne offentliggøre det - også selv om de kontraktligt er forpligtet til ikke at gøre det”.

I den konkrete sag om Dandy, har to forskere fået en henstilling fra rektor på Århus Universitet, Henning Lehmann, om at trække et abstrakt, som de havde indleveret til en konference, tilbage. I abstraktet konkluderer de, at deres undersøgelser ikke kan dokumentere, at tyggegummiet V6 har en positiv effekt over for huller i tænderne. Dandy har bedt forskerne trække abstraktet tilbage, fordi de ikke nævner usikkerhederne, der er forbundet med forsøget. Ikke fordi de på

“Vi vil ikke uden skriftlig tilladelse fra XX-virksomhed anvende, kopiere eller reproducere information eller udlevere eller på anden måde bringe information af nogen del heraf til tredjeparts kundskab”.

Anonymiseret del af samarbejds-kontrakt

“Projekt deltagerne har ret til at offentliggøre videnskabelige resultater fra projektet som har generel og overordnet karakter, under forudsætning af at dette kan ske uden tilsidesættelse af den aftalte fortrolighed, og uden at skade nyhedsværdien i mulige patentsøgninger”.

Anonymiseret del af samarbejds-kontrakt

“Såfremt XX måtte gøre opfindelser, opdagelser eller forbedring af fremstillings- eller arbejdsmetoder ... tilhører retten automatisk XX-virksomhed, og parterne er som følge heraf enige om, at XX normalt ikke vil have krav på noget særlig honorar eller vederlag for den gjorte opfindelse”.

Anonymiseret del af samarbejds-kontrakt

industrivirksomhed. Han udtaler sig under forudsætning af, at hans virksomhed anonymiseres.

Bjarne Lundager, Dansk Industri, bekræfter, at forskerne i visse tilfælde må give afkald på deres publiceringsfrihed, mens virksomhederne søger om patenter. “Så vidt jeg er orienteret, dækker det over en periode fra tre måneder til to år”, siger han.

Ifølge direktøren er det helt almindelig praksis at underskrive kontrakter om samarbejdet mellem industri og universitetsforskere, hvor patentet, opdagelser (hovedsageligt i medicinindustrien) og opfindelser tilfalder virksomheden, og forskerne skal ikke blive overraskede, hvis industrien gerne vil have, at oplysninger holdes tilbage. Virksomhederne går ikke ind i samarbejdet for forskernes blå øjnes skyld, men typisk for at få patenter ud af samarbejdet eller for at få videreudviklet et produkt - og i medicinalindustrien også for at få undersøgt produktets virkning.

Virksomhedens legitime interesse

Ifølge direktøren er det i virksomhedens legitime interesse at få kontrol over resultaterne af forskning, der kan bruges i patentøjemed. På samme måde anerkender

Spørgsmålet er imidlertid, om dette er tilstrækkeligt, da forskerne som ansatte på universiteter ikke har ret til selv - i samråd med en advokat - at bestemme, hvad de finder acceptabelt, da det involverer hele universitetets anseelse samt principielle etiske spørgsmål om forskningsfrihed mv.

Gummikontrakter

Andre virksomheder holder endnu mere snor i forskerne, da de også har retten til ikke-patentbare forskningsresultater, hvilket giver endnu mere gummi i kontrakterne. Et eksempel er såkaldte opdagerer. Det vil for eksempel sige sager, som den verserende Dandy-sag, hvor et forskningsresultat viser, at V6 tyggegummiet ikke har nævneværdig indflydelse på, om man får huller i tænderne eller ej. Sådanne resultater kan holdes tilbage i betydelig længere tid, da de ikke er underlagt procedurerne for ansøgninger om patenter. I direktørens virksomhed benytter de ikke disse klausuler i kontrakterne (det fremgår også af en kontrakt, som FORSKERforum har gennemgået). Her er direktøren straks mere i tvivl om det legitime i, at virksomheden har retten til resultaterne. Han vil ikke kommentere

nogen måde, siger direktør Lars Funder, vil indskrænke forskernes publiceringsret.

For Dansk Industri er Dandy-sagen også ærgerlig, da de kan frygte, at forskerne nu i værste fald styrter væk fra samarbejdet med industrien, fordi de frygter for problemerne. Men ifølge Dansk Industri er det uheldigt for begge parter, da de begge har gavn af hinanden.

Også studerende rammes

Dandy-sagen, som JP har gravet op, sætter fokus på samarbejdet mellem fastansatte universitetsforskere og industrien. Men det er ikke kun forskere, der må skrive under på den slags kontrakter. Blandt de kontrakter, som FORSKERforum har fået adgang til, er også eksempler på, at studerende og ph.d.-studerende har været nødt til at underskrive kontrakter, der giver virksomhederne en udpræget censurret.

For forskerne ser virkeligheden lidt anderledes ud. Hvis en forsker er ansat på Det Naturvidenskabelige Fakultet ved KU er han ifølge forskningsvogningsreglerne forpligtet til at publicere minimum en artikel i et internationalt tidsskrift hvert andet år. Minimum. Og det er meget svært at overholde, når virksomhe-

derne får stor indflydelse på publikationsretten. Videre stiller det spørgsmål ved forskerens muligheder for at lave aktuel forskningsbaseret undervisning. Ph.d'eren kan derimod 'bare' skyde en hvid pil efter drømme-adjunkturet, hvis han ikke kan lægge mindst et par væsentlige publikationer med i ansøgningen. Og adjunkterne kan næsten lige så godt lade være med at søge om lektorater, hvis de ikke har publiceret nok. Forskernes og de studerendes betaling for deltagelse i samarbejderne varierer meget. Men for studerende eller ph.d'ere er der typisk ingen eller kun 5-6.000 kroners vederlag, hvis de opfinder noget, som kan patenteres - også selv om virksomheden kan tjene millioner. I nogle tilfælde har de studerende end ikke ret til at blive anført som 'opfinderen'.

Patentloven indbyder til censur

Forskningsminister Birte Weiss (S) har været hurtigt ude med at fordømme indgreb over for forskerens forskningsfrihed og publiceringsret. Og hun har nu bedt rigsrevisorerne kigge Dandy-sagen efter i sømmene, så det er muligt at komme til bunds i alle aspekter af sagen. I en hård redegørelse, som ministeren offentliggjorde d. 19. november, stiller hun bl.a. spørgsmålet, om Århus Universitets rektor, Henning Lehmann, har taget for store hensyn til Dandy frem for forskningens uafhængighed.

Patentloven giver samme problemer

Samtidig har hun dog videreført sin for-gængers planer om, at industrien og universiteterne skal arbejde tættere sammen, hvilket næsten nødvendigvis vil resultere i restriktioner for forskernes publiceringsret, hvis oventalte direktørs udtalelser står til troende. Samme problemer åbner sig ved det større samarbejde mellem sektorforskningsinstitutioner og universiteter, som den socialdemokratiske ledede regering har presset på for at få gennemført, da sektorforskningen ofte har eksterne rekvirenter, der - ligesom industrien - i visse tilfælde ikke ønsker deres resultater offentliggjort.

Men dette er kun en lille del af problematikken. Forskningsministeriets forslag om, at universiteterne også skal til at patentere deres forskeres opfindelser, betyder i yderste konsekvens, at de kan være nødt til at indføre restriktioner på forskernes publiceringsfrihed. Ligesom industrien gør det.

v/

Rektor svigtede

Rektor har svigtet sin pligt til at forsvare sine ansatte og deres rettigheder, mener professor. Prorektor afviser

Universitetsloven siger udtrykkeligt, at det er rektor og ledelsens pligt at forsvare sine ansatte mod angreb udefra. Det har rektor ikke gjort. I stedet har han bøjet sig for Dandy's krav om, at forskerne skulle trække deres abstract tilbage.

Sådan lyder professor ved Aarhus Universitet **Frands Mortensens** opsummering af det problematiske i Dandy-sagen, hvor rektor efter trussel om sagsanlæg fra Dandy pressede to tandforskere til at trække et abstrakt tilbage.

Rektor Henning Lehmann har henholdt sig til, at han med sin handlemåde har "beskyttet" forskerne, men FORSKERforum har ikke kunnet få rektors uddybning heraf.

Prorektor Palle Juhl Madsen har spillet en tvivlsom rolle i sagen, mener Frands Mortensen: "Prorektor er professor i aftaleret. Og da Dandy mødte frem med trusler om sagsanlæg, kunne han hurtigt have taget den gamle aftale frem og konkluderet, at der ikke var hold i firmaets krav. Og som prorektor kunne han have konkluderet, at Dandy ikke havde noget at komme efter. Men det har han ikke gjort".

Ingen restriktioner i publiceringsfrihed

Den første kontrakt, som forskerne og Dandy underskrev, indeholdt ingen restriktioner i forskernes publiceringsfrihed. Der stod blot, at den ene af forskerne "løbende vil holde FERTIN A/S orienteret om undersøgelsens resultater".

Denne samarbejdsaftale blev efter rektors indblanding afløst af en kontrakt, hvoraf det fremgår at forskerne var forpligtet til at sende deres videnskabelige artikler mv. til gennemsyn hos Dandy/FERTIN tre måneder før de publiceres, samt at der ikke må offentliggøres fortrolige oplysninger. Endvidere skulle forskerne trække deres abstract tilbage fra den internationale tandlægekongres - hvorfor de heller ikke kunne deltage i kongressen.

Prorektor bekræfter, at juridisk set ville Dandy ikke have kunnet tvinge forskerne til at trække deres abstrakts tilbage på basis af samarbejdsaftalen. Men han forsvare ledelsens ageren med, at de har løst en konflikt mellem Dandy og forskerne på en måde, som begge kan leve med.

"I princippet mener jeg, at vi har gjort det rigtige, da vi har bragt et forlist forhold på fode igen - selvfølgelig på en måde, hvor begge parter har givet et eller andet, men hvor begge parter har givet udtryk for, at de kunne acceptere det", siger prorektor.

Forskernes frihed

Prorektor er principielt enig i, at en af ledelsens vigtige roller er at forsvare forskerne.

"Det er et meget vigtigt hensyn, men jeg mener, der er mange hensyn, der skal tages. Det er bestemt et vigtigt hensyn at beskytte forskerne, men hensynet til eksterne samarbejder er også vigtigt. Det er næsten umuligt at svare på, hvordan de to forhold skal vægtes mod hinanden. Det afhænger af den konkrete situation...", siger prorektor. "Der er visse grundhensyn, som vi under ingen omstændigheder vil give køb på. Herunder kommer naturligvis forskernes publicerings- og forskningsfrihed", siger han, der ikke vil kommentere sagen yderligere.

Aarhus Universitets ledelse har gentagne gange understreget, at der i deres behandling af sagen ikke ligger en implicit kritik af forskernes videnskabelige arbejde.

v/

Den stærke leder

Dandy-sagen viser, at universitetsloven giver ledelsen ubegrænset magt. Rektor kan således uden problemer indskrænke forskeres publiceringsfrihed, konstaterer **lektor Arne Lund Jørgensen**, ansat ved human genetik i Århus. "Vi har ikke et forum, hvor vi kan diskutere tingene. Tidligere havde vi institutrådsmøderne, hvor alle medarbejderne var samlet en gang om måneden, men det blev afviklet med styrelsesloven", siger Arne Lund Jørgensen.

"Tidligere ville en Dandy-sag være blevet taget op i institutrådet, og det ville have forhindret, at ledelsen blot kunne bosse sine egne beslutninger igennem".

Med indførelsen af universitetsloven i 1992/1993 er medarbejderne i høj grad sat uden for indflydelse. Alle ledelseskompetencerne er samlet hos rektor ud-over budgetlægning og langtidspanlægning o.lign, hvor bl.a. konsistorium også har en finger med i spillet. I Dandy-sagen har rektor kunnet agere selvstændigt, for så efterfølgende at få det godkendt i konsistorium. Er konsistorium utilfreds med rektor, kan det afsætte ham, hvis der - udover rektor selv - er enstemighed derom. Men da konsistorium hovedsageligt består af ledere, repræsentanter for erhvervslivet samt et par studerende og vip'ere, så er det en hypotetisk situation, mener lektoren.

"Problemet er grundlæggende, at vi har en ond styrelseslov. Den er ond fordi, den giver næsten ubegrænset magt til rektor, dekaner og institutledere i selve valgperioden. Det er en destruktiv ledelsesstruktur på et universitet", forklarer Arne Lund Jørgensen. "I den gamle styrelseslov lå slet ikke den samme dyrkelse af den stærke leder. Universitetsloven styrker den stærke leder. Og rektor har følt, at han skulle være stærk leder her, og så er det endt med, at alle har lidt store tab".

Illusionsløst

Margrethe Vestager (R) til angreb på universiteternes
forskningsbaserede undervisning, som Ole Vig Jensen (R)
ellers garanterede ...

“Hvad betyder det, at noget er forskningsbaseret? For mig er det ikke utænkeligt, at der skelnes mellem nogle niveauer. Sådan forholder virkeligheden sig jo, hvis der ses illusionsløst på den forskningsbaserede undervisning, som er virkeligheden i dag ...”

Med disse ord gik undervisningsminister Margrethe Vestager (R) til angreb på det, som universiteterne opfatter som definitionen på deres virksomhed. Vestager havde forberedt angrebet i sin Uddannelsesredegørelse 99, og hun forsvarede den på en konference om de videregående uddannelser i midten af november.

Bag ministerens udmelding kan ligge et forsøg på imødekomme over for de mellemlange videregående uddannelser. Hvis universiteterne ikke defineres ved forskningsbaseringen bliver det nemmere at give de kommende cvu'ere (8-10 centre for videregående uddannelser) et skin af “forskningstilknytning”. Og hvis universiteternes bachelor-trin ikke kræver forskningsbaseret undervisning, vil det fx være nemmere for mellemuddannelserne at få meritoverførsel for deres professionsbachelor.

Kritik fra rektorer

Udspillet blev mødt med kraftig kritik fra en enig rektorkreds:

“Ministeren argumenterer for afskaffelse, fordi ikke al undervisning er forskningsbaseret i dag. Det bruger ministeren så til den fejlslagne slutning, at den ikke-forskningsbaserede undervisning skal samles på bachelorniveau. Det er systemtænkning, når det foreslås, at det – skabelonagtigt - på forhånd skal defineres, hvem der skal have eller ikke have. I stedet for at overlade det til en faglig vurdering, hvor det samme kursus kan indeholde begge dele ...”, sagde Odense-rector Tvarnø. Han tilføjede, at det ikke var forsvarligt for en institution, der skulle uddanne forskere, at disse først mødte forskningsbaseret undervisning på deres fjerde studieår.

Og KU-rector Møllgård spidde ministerens sporskifte ved at læse den garanti op, som Vestagers partifælle Ole Vig Jensen gav universiteterne i februar 1995. Her forsikrer den daværende undervisningsminister, at universiteternes undervisning netop er defineret ved det forskningsbaserede.

Garantien kommenterede Vestager ikke med et ord.

Forskningsbaseret uddannelse

I sin Uddannelsesredegørelse 99 introducerer Vestager, at forskningsbaseret ud-

dannelse fx kan være pensum bygget på forskningsresultater, men hvor undervisningen forestås af en ikke-forsker.

“Skal vi benytte lejligheden til at kalde ‘en spade for en spade’ og fastslå, at undervisningen på nogle områder ikke nødvendigvis er - og ej heller behøver at være - forskningsbaseret i traditionel forstand”.

Der kunne derfor indføres den sondring, at kandidatuddannelsen skal være forskningsbaseret, mens bacheloruddannelsen kan være det. Sådan forholder det sig i realiteten ofte i dag, argumenterer ministeren.

“Universiteternes løstansatte undervisere skal til gengæld integreres bedre i det faglige og pædagogiske miljø, så de sikres adgang til de nyeste forskningsresultater og øvrig relevant viden. Det gælder især ikke-forskningsaktive løstansatte, hvis primære ansættelse er på et universitet”, hedder det.

Intention om, at de løstansatte undervisere skal sikres bedre vilkår, har fagforeningerne tidligere bakket op om (hvis der kom en maximum-norm for, hvor mange der måtte være af den type undervisere el.lign.). Men undervisningsministeren skitser kommer ikke med forslag til, hvorledes dette kunne ske i praksis. Og heller ikke i Forskningsministeriet - som har stået for forhandlingerne om en ny stillingsstruktur på universiteterne - har de løstansatte undervisere haft høj prioritet.

På konferencen lagde Vestager op til, at universiteterne skal komme med et udspil om den forskningsbaserede uddannelses placering.

JØ

“Ministeren finder det væsentligt at holde fast i princippet om, at undervisningen på institutter under universitetsloven (under fællesbetegnelsen universiteter) skal være forskningsbaseret. Det er definitionen på universitetsundervisning, at den er forskningsbaseret, og hvis det ikke er tilfældet, bør undervisningen ikke foregå på universitetet”.

(Undervisningsministeriet i brev, 16. februar 1995)

Vestagers omskrivninger

For at nå frem til sit uddannelsespolitiske mål benytter ministeren et par små tricks.

Først og fremmest fastslår hun som regeringens målsætning, at halvdelen af en ungdomsårgang skal have en videregående uddannelse (hvor det i dag kun er 42 pct., som får det). Det skal først og fremmest ske ved en udbygning af de korte og mellemlange videregående uddannelser. Dernæst skal universiteterne udmønte bachelor-uddannelsen, således at de tre-årige ba'ere bliver en attraktiv kompetencegivende afstigningsmulighed til beskæftigelse.

Ministeren berørte imidlertid ikke hovedproblemet med et ord: at aftagerne (arbejdsgiverne) ikke vil have ba'ere, men kun kandidater.

Universel dannelse i stedet for masseuddannelse

Ministerens redegørelse har samtidig nogle interessante semantiske analyser. Idet der må holdningsændringer til på universiteterne, må termer som **forskningsret, undervisningspligt og konfrontationstimer** gentænkes. “Sproget skaber i sig selv holdninger og mentale barrierer. Når der for eksempel tales om undervisningspligt, så lyder det som noget surt og pålagt. Og når der siges forskningsret er det noget fint og kosteligt”, sagde Vestager, der straks fik svar fra universiteterne:

“Vi er med på, at der er ret og pligt til begge dele”, lød det fra AC's forskningsudvalgs formand, Bjarne Andresen.

I den noget kuriøse afdeling excellerer Uddannelsesredegørelse 99 med en forskønnende omskrivning af udtrykket “masseuddannelse”. Det udtryk vil ministeren gerne af med, idet det giver “negative associationer, som kan være hæmmende for en konstruktiv diskussion”. Derfor foreslår Vestager, at man rettelig burde benævne det “universel dannelse”.

Eufemismen er ikke meningsløs for ministeren, men bruges til at sige, at da uddannelse tilbydes en større befolkningsgruppe, så har den traditionelle forståelse af forskningsbaseringen - at forskere forestår al undervisning - ændret karakter. Med den bredere målgruppe behøver man derfor ikke opretholde den forældede afgrænsning, lyder ministerens argumentation.

DTU: Spil for galleriet

Prosa truede DTU's ledelse med politianmeldelse.

Og direktør Holmsgaard så stort på jura'en.

Stormøde om nedskæringer lignede en farce ...

DTU's direktør, Anne Grethe Holmsgaard kigger ned i gulvet. Læberne dirrer lidt. Hun er vred, har netop dummet sig.

"Du kan da godt sige, at det er et orienteringsmøde. Du kan da ikke sidde og forhandle med 50 mennesker", havde hun lige sagt. Og det til repræsentanterne for fagforeningerne, der var indkaldt til det lovpligtige forhandlingsmøde, som DTU er forpligtet til (i henhold til loven om masseafskedigelse).

For de fremmødte bekræftede direktørens 'freudianske slip' blot deres værste formodninger, nemlig at det såkaldte forhandlingsmøde var spil for galleriet.

Prorektor **Knut Conradsen** - der sammen med direktøren repræsenterede DTU's ledelse på mødet - måtte da også ty til retorikkens kunst for at omskrive direktørens orienteringsmøde til forhandlingsmøde.

Episoden var symptomatisk for "stormødet". Prorektor mødte op for at synge sangen om DTU's økonomiske problemer, mens Anne Grethe Holmsgaard som en vred terrier kastede sig over ethvert optræk til kritik. Begge gjorde dog opmærksom på, at de naturligvis var interesserede i at forhandle, men ikke havde skjulte reserver, som de kunne bruge af. Så forhandlinger blev der ikke meget af.

Meldes måske til politiet

Fagforeningernes repræsentanter holdt sig heller ikke alle sammen tilbage fra at slå hårdt. Næppe var prorektor begyndt på sin introducerende tale, før Prosa's repræsentant vredt truede med at politianmelde ledelsen. Loven om masse-fyringer kræver, at de faglige organisationer så tidligt som muligt bliver indkaldt til forhandlinger. Men dette mener Prosa - sekundært af resten af salen - ikke var tilfældet, da størrelses-ordenen af DTU's nedskæringer har været kendt i mindst et halvt år. Hvis DTU's ledelse bliver politianmeldt, og det efterfølgende leder til domsfældelse, kan ledelsen personligt blive tildelt bødestraf, ikke DTU.

Prorektor, der selv er gammel fagforeningsmand, havde læst på lektien hjemmefra og brugte en stor del af mødet på at forklare, at varslingsmødet blev holdt i rigtig god tid.

Fyringerne skal først finde sted i 2001, så vi er i god tid, bedyrede han gentagne gange. Og når fagforeningerne pointerede, at DTU's ledelse vil have sat navn på allerede i år, så affejede han dette med, at det jo netop var af hensyn til de berørte, der så ville have lettere ved at finde et nyt job. Ledelsen kunne sagtens vente.

Derimod bekræftede han, at ansatte

inden for områder, der helt skal nedlægges, allerede havde modtaget en fyreseddel. Også her blev DTU-ledelsen forbeholdt, at det lovmæssige forhandlingsmøde skal afholdes "så tidligt som muligt", bl.a. med det formål at kunne "afværge afskedigelser". Men dette er ikke sket, hvilket peger på en problematisk hensigt: Når behovet for personalereduktioner har været kendt siden konsistoriums møde den 9. juni 1999, og der allerede er sat navn på flere, vil det være svært ved at ændre noget på et møde i november.

Antallet af fyrede kendes ikke

Det er uklart, hvor mange der vil få en fyreseddel. 122 stillinger nedlægges, og en del har allerede valgt eller følt sig tvunget til at gå selv på senior- eller fratrædelsesordninger mv.

I november så det ud til 39 fyringer. Men nogle af disse kunne blive omfattet af fratrædelsesordninger og seniorordninger mv., forklarede Anne Grethe Holmsgaard.

"Og reduktionen bliver håndteret på en måde, så der gøres store bestræbelser på at undgå uansøgte afskedigelser", supplerede Knut Conradsen. Han nævnte, at DTU har iværksat mange initiativer til at undgå fyringer, bl.a. har man oprettet en intern jobbørs samt kontakten konsulentfirmaet AS/3, der under den seneste nedskæringsrunde i 1997 havde gode resultater med at få placeret fyrede medarbejdere i andre virksomheder.

Fyringer burde undgås

Fagforeningsrepræsentanterne nikkede anerkendende til ledelsens gennemgang af deres initiativer, men var alligevel ikke helt tilfredse. Ledelsen har kun tilbudt seniorordninger og fratrædelsesordninger til ansatte på institutter, der bliver berørt af nedskæringerne, men disse ordninger skal tilbydes til alle ansatte, argumenterede de. Det kunne bringe antallet ned under de 39.

Uden at argumentere klart, er DTU-ledelsen imod dette initiativ. Der blev antydnet et økonomisk argument (at det ville koste fire måneders ekstraløn i en fratrædelsesordning).

IDA's og DM's repræsentanter argumenterede også for, at hvis DTU's ledelse ikke var så nidkære efter at løse problemet lige her og nu, så kunne fyringer også undgås ved en udskydelse, idet DTU's aldersprofil betyder, at temmelig mange går af inden for de næste par år. Heller ikke det forslag vandt gehør hos ledelsen.

DTU-ansatte fortæller, at direktør Anne Grete Holmsgaard (foto) og prorektor står for DTU's indenrigsledelse. Rektor Hans Peter Jensen ses sjældnere. Han tager sig af udenrigsopgaver ...

Knut Conradsen: "Vi kunne da godt være flinke, og sige ja, men så ville andre blot skulle betale for gildet om få år. Vi har jo allerede et driftsunderskud på 20 millioner kroner i år".

Flere fremmødte mente, at denne hårde holdning skyldes, at ledelsen forsøger at gennemføre DTU's generationsskifte sideløbende med eller endda ved hjælp af nedskæringerne.

På et område viste DTU-ledelsen en åbenhed: Nogle af de 'prikkede' kunne måske bruges som løslærere ...

Politiske renoveringer

Der var enighed om, at DTU står med fæle lommesmærter. Samlet er DTU's 99-budget blevet beskåret med 25,8 millioner kroner, hvoraf 13,3 millioner er reduktionen af finanslovsbevillingen.

Der var dog uenighed om ledelsens renoveringsplan til 1,6 milliarder kroner. Prorektor erkendte, at tallet er gætterier, og kunne lige så vel koste 1,2 som 2,1 milliarder kroner. DTU skal selv finansiere ca. 30% heraf.

Men når fastsættelsen af udgifterne til renoveringerne er fastsat politisk, spurgte nogle sig selv om, omfanget af de afledte fyringer så også er et politisk valg.

Men da var den officielle del af "stormødet" slut ...

VL

Pædagog-universitetet

- får et bredt fagfelt og nogle bundne opgaver,
som både kan være udfordrende og begrænsende...

Danmarks Pædagogiske Universitet vil være "et forskningstungt universitet, og det skal sikres den fornødne forskningsfrihed og uafhængighed i akademiske anliggender". Universitetet er da også underlagt universitetsloven og dennes bestemmelser om forskningsfrihed.

Men ellers er der flere bemærkelsesværdige elementer i strukturen, som kan få indflydelse på universitetets frihedsgrader, fortæller det lovforslag om DPU, som p.t. er til høring:

Universitetet er et selvejende universitet med selvstændig disposition over budgettet og med en rektor, som er udpeget af en bestyrelse. Bestyrelsen består af 11, heraf 6 udefra kommende medlemmer, herunder formanden (udpeget af undervisningsministeren), samt af to studenter, men kun en vip'er.

Opgaveprofilen er anderledes end på de andre universiteter. Der ligger således en bunden og særlig opgave i at servicere de 8-10 nye cvu'ere (regionale centre for videregående uddannelse). Universitetet skal sikre cvu'erne "forskningstilknøytning og selvstændige udviklingsforpligtelse", hedder det.

Denne bundne opgaveprofil kan få særlig betydning, hvis det ses i sammenhæng med, at undervisningsministeren kan definere opgaverne: give "påbud om at gennemføre konkrete foranstaltninger til opretholdelse af forsvarlige uddannelses- eller undervisningsmæssige forhold" (par. 1, stk. 5).

Ministerens vil da også indbygge cvu-samarbejdet som et succeskriterium for DPU.

Opgave: Hele det pædagogiske område

DPU - med et samlet forskerårsværk på 130-140 personer - skal "give forskningsbaseret videregående uddannelse indtil det højeste videnskabelige niveau inden for det pædagogiske område". Uddannelserne skal gives til personer, der allerede har en videregående grunduddannelse, og som ønsker en forskningsbaseret uddannelse på ph.d.-, kandidat- eller master-niveau.

DPU skal forske i en ordentlig mundfuld: hele det pædagogiske område, herunder hele uddannelsessystemet samt læring og kompetenceudvikling i offentlige og private virksomheder samt i institutioner for børn, unge og voksne.

I forhold til Lærerhøjskolens felt (folkeskolen) sker der således en udvidelse til også at omfatte erhvervsskoler, pædagogiske institutioner samt efteruddannelsessteder.

Centre for videregående uddannelse (cvu'erne)

Cvu'erne skal være tilstrækkeligt fagligt brede og stærke til at kunne overtage lærerhøjskolens og pædagoghøjskolens nuværende forpligtelse til efter- og videreuddannelse af folkeskolelærere og pædagoger til og med diplomniveau.

Hermed mister Lærerhøjskolen en stor del af sit hidtidige indtægtsgrundlag, og omvendt vinder især seminarierne kampen om dette lukrative marked.

Som noget nyt får dette uddannelsesniveau en "forskningstilknøytning", dvs. en udviklingsforpligtelse, så de bl.a. kan "knytte grund-, efter- og videreuddannelsen til den nyeste forskning på området".

Danmarks Lærerhøjskole:

"DPU-modellen rummer mange gode og ønskværdige muligheder for en dag at blive en stærk forskningsinstitution. Men fra ministerens åbningstale i september savner jeg nok en tættere sammenhæng mellem læring og IT, ligesom jeg savner præcisering af en forskning, som tager hensyn til det særlige ved genstandsfeltet, nemlig sammenhængen mellem fag og fagdidaktik. Jeg har også svært ved at se de konkrete modeller, som DPU i praksis skal lægge ind som inspiration og grundlag for beslutninger i skoleverdenen", siger **DLH-rector Tom Ploug Olsen**.

"Med spaltningen sker der et tab af efter- og videreuddannelse fra DLH. Det betyder, at man mister kontinuiteten. Samtidig har lærerhøjskolernes afdelinger et uersatteligt netværk, som bygger på tillid til det lokale skoleliv. Med CVU-modellen kan det frygtes, at man vil stille sig tilfreds med det samme antal medarbejdere, uanset kompetencer. For at der ikke skal ske et kvalitets-tab, er det en forudsætning, at der sker en reel forskningstilknøytning mellem CVU og DPU. Men den konkrete, materielle udfoldning er svært at se i loven - og her er der en risiko for en ny problematisk spaltning, nemlig mellem uddannelse og forskning".

Danmarks Pædagogiske Institut:

"For DPI har vi fra første færd talt for en styrkelse af den pædagogiske forskning, og etableringen af DPU er er vigtigt og rigtigt træk i den retning. Vi kan sagtens se universitetet som en udvidelse af DPI's aktiviteter, og vi mener at det er rimeligt nok at forskningsårsværkene også bruges til undervisning", siger **direktør Lars Henrik Schmidt**.

"CVU-modellen er en kompleks konstruktion. Der er en dsb model, hvor CVU'erne i begyndelsen skal købe af dpu, men de kan på sigt også købe faglig eller pædagogiske bistand hos andre universiteter. CVU'erne har ingen egen forskning. Forskningstilknøytningen består i, at man entrerer med universiteterne, herunder DPU".

Forskningstilknøytning

De 8-10 nye cvu'ere skal have "forskningstilknøytning og udviklingsforpligtelse", hedder det bredt i loven.

Med denne gummiformulering tilstræber forslaget en tilnærmelse mellem de forskningsbaserede og de ikke-forskningsbaserede uddannelser. Og formuleringerne sår da også tvivl om, hvor vidt der heri ligger en underminering af universiteternes forskningsbaserede undervisning, lyder det fra Landbohøjskolens rektor Bent Schmidt Nielsen:

"Der tales om forskningstilknøytning på cvu'erne. Men hvad betyder det for universiteterne? Er det øget forskningstilknøytning på universiteterne, ministeren mener? Eller er det en mindsket forskningsbaseret på universitetet?"

I lovforslaget er der lagt op til, at "forskningstilknøytning" i praksis betyder, at der er afsat udviklingspenge til cvu'erne, så disse kan købe "forskningstilknøytning-ydelser". Det betyder:

- at der kan laves samarbejdsaftaler om forskellige DPU-ydelser,
- at cvu-lærere kan tage en ph.d.-grad, en kandidatgrad eller en masteruddannelse på DPU,
- at cvu-lærere kan deltage i efteruddannelse på DPU,
- at cvu'ere kan deltage i relevante forsknings- og udviklingsprojekter på DPU m.m.

Pædagoghøjskolerne:

“Alle andre end den centrale DPU - altså provinsen - må nøjes med de diffuse begreber ‘forskningstilknøytning’ og ‘forlagt undervisning’. For pædagoghøjskolens medarbejdere og studerende er der en himmelråbende mangel på indflydelse: De første fem år er det meste af DPU’s akademiske råd udpeget af rektor, som er udpeget af ministeren, og der er slet ingen indflydelse på CVU’erne - hverken før eller efter dansen. Overgang sker ikke frivilligt, men automatisk, og de regionale centre bliver ikke ‘partnere’ med indflydelse og egen identitet”, siger **lektor Tine Arsenievici, fællestillidsrepræsentant for pædagoghøjskolernes fem regionale centre.**

“Der er dog også positive aspekter. De ph.d.-studerende med ansættelse ved de tre institutioner får tilbud om ansættelse ved DPU. De medarbejdere, som overgår til et CVU, overgår samlet, idet Margrethe Vestager har lovet de tre institutioner (DLH, DPI og DPH) ikke at godkende et CVU, hvis medarbejderne spredes. Endelig hører alle medarbejdere og opgaver i en overgangsperiode under DPU, hvorved overdragelsen til CVU’erne får mulighed for at foregå med en vis grad af an-stændighed”.

CVU-lærere kan gennemføre en “anvendelsesorienteret forskeruddannelse”, hvilket betyder, at det skal være felt-relateret, defineret af cvu’ets ledelse samt indgå i en handlingsplan for cvu’et.

(Denne del af lovforslaget skal i øvrigt ses i sammenhæng med et parallelt lovforslag om etablering af cvu’ere).

De ansatte: Virksomhedsoverdragelse

DPU skal fysisk placeres i DLH’s lokaler på Emdrupvej i København.

Med DPU bliver Danmarks Lærerhøjskole, Danmarks Pædagogiske Institut og Danmarks Pædagoghøjskole nedlagt. Medarbejderne til blive tilbudt at flytte enten til DPU, de kommende cvu’ere (lokale centre for videregående uddannelser) eller andre stats- eller selvejende institutioner.

Ministeren har garanteret, at ingen fyres. De ansattes retsstilling er sikret (i virksomhedsloven), således at ingen fyres alene med begrundelse i sammenlægningen, at alle fastansatte bevarer deres kontraktvilkår og titler m.m. Der kan derimod godt ske ændringer i den enkeltes arbejdsopgaver, jvf. arbejdsgiverens ret til at lede og fordele arbejdet.

Alle medarbejdere ved DPI overgår til ansættelse ved DPU. Lektorbedømte forskere på Lærerhøjskolen, herunder provinsafdelingerne, vil få tilbud om job på DPU. Ph.d.’ere vil kunne fortsætte på DPU.

Derimod vil andre akademiske medarbejdere ved lærerhøjskolens og pædagoghøjskolens afdelinger blive omplaceret som “udviklingsorienterede medarbejdere” ved cvu’erne. Det betyder, at disses forskningsret og -tid vil komme i klemme.

Denne omplacering af knap 400 ansatte kan imidlertid tage mellem 1 og 10 år (for cvu’erne er etableret). Medarbejderne får derfor en midlertidig forankring i DPU-regi. I praksis betyder det i overgangsperioden, at DPU’s rektor får det store ansvar at igangsætte udskillelse til de 8-10 cvu’ere. Og DPU’s rektor får samtidig ansvaret for, at der ikke sker af-

brud i den efter-/videre-uddannelse, som i dag ligger på Lærerhøjskolen - og som forventes overført til de lokale cvu’ere.

Styring

Som en dansk nyskabelse oprettes et akademisk råd. Rådet har bl.a. ret til at godkende fordelingen af grundforskningsmidler inden for de rammer, som bestyrelsen lægger. Det akademiske råd udarbejder en begrundet bedømmelse til bestyrelsen af ansøgernes kvalifikationer. Og rådet nedsætter det udvalg, som skal vurdere ansøgere til rektorstillingen.

Rektor udpeges imidlertid af bestyrelsen. Da det imidlertid varer noget, inden de enkelte organer er på plads, vil undervisningsministeren have ret til at udpege rektor i en fem-årig opbygningsperiode.

jø

Seminarierne:

“Med ordet ‘forskningstilknøytning’ er det første gang, begrebet knyttes direkte til seminarie-området. Formuleringerne er et godt udgangspunkt at arbejde videre med. Det giver muligheder for, at seminarielærere kan forske i samarbejde med universiteterne. Vi er også tilfredse med den opmærksomhed, der er om at sikre en forskeruddannelse for seminarielærere”, siger **formanden for DM’s seminarielærere, Nils-Georg Lundberg.**

“Der har hidtil været problemer med at koordinere efter- og videreuddannelsen for lærere og pædagoger, fordi der har været flere udbydere (seminarier, lærerhøjskolen, pædagoghøjskolen). Vi er tilfredse med, at der sker en samling af denne på CVU’erne”.

Taxametre

Ingen grund til ændringer,
konkluderer Undervisningsministeriet

Især samfundsvidenskab har i årevis brokket sig højtlydt over, at taxameterindtægterne - pt 28.600 kr. - fra studenternes STÅ-gennemførelse er for lave. Men fagene er ikke særligt "nødlidende i økonomisk henseende", så det kan ikke anbefales at hæve taxametrene, konstaterer Undervisningsministeriet i (et udkast) til notat om taxameter-eftersyn, som FORSKER-forum har fået aktsindsigt i.

Taxametrene blev oprindeligt (1994) fastsat politisk og ikke efter en real-analyse af de enkelte fagområders økonomi. Der blev således udnyttet, at fx samfundsvidenskab (og humaniora) havde billige undervisningsformer og ikke mindst store studenteroptag. Derfor fik de lave taxametre.

Der var lagt op til, at det aktuelle "takstefter-syn" skulle være en reel gennemgang. Men Undervisningsministeriet har ikke foretaget en reel økonomianalyse på de enkelte fagområder, og der er heller ikke foretaget sammenligninger mellem fagområders niveauer. Der er tilsyneladende under dække af den objektiv "gennemgang" påny sket en politisk fastsættelse.

Det er i modstrid med undervisningsminister Vestagers erklærede intentioner med eftersynet: "*Takstefter-synet har ikke fokus på de overordnede taxameterprincipper, men har til formål at undersøge, om der er sket ændringer i forudsætningerne for uddannelsernes oprindelige takstindplaceringer, og om der bør ske takstjusteringer. Det afgørende er her, hvordan ressourcerne bruges, og hvad vi kan gøre anderledes for at få et endnu bedre resultat*". (Uddannelsesredogørelse 99)

Evalueringscentret legitimerer

I takstgennemgangen er et notat fra Evalueringscentret med til at legitimere, at der ikke skal ske takstændringer.

Centret fastslår, at "uddannelsernes økonomi bærer præg af mangel på prioritering mere end egentlig ressourceknaphed". Det skyldes bl.a. at uddannelsernes økonomiske vilkår synes uigennemskuelige for de personer, som varetager uddannelsen. Det er nemlig uklart hvordan den interne omfordeling sker på de enkelte institutter. Og så er der en uklar rollefordeling mellem de forskellige ledelsesgrene og -niveauer.

Centrets notat undlader en egentlig bedømmelse af de nuværende taksters dækningsgrad eller af taxameter-niveauer mellem hovedområderne (fx af samfundsvidenskab over for naturvidenskab).

Spørgsmålet er imidlertid, hvor centret har sin viden fra. I en instruks fra 1994 har fået udtrykkeligt at vide, at evalueringer ikke kommer med ressourcekrævende forslag, fx krav om flere penge til bestemte fag eller om studietids-udvidelser. I praksis betyder det, at evalueringer skal afholde sig fra at omtale med økonomiske problemer på bestemte fag. På den baggrund kan det undre, at centret er i stand til at udtale sig så skråsikkert - og dermed understøtte status quo.

Det har ikke været muligt at få en kommentar fra evalueringschef Christian Thune

Takstefter (notat, Undervisningsministeriet, november 1999)

Djøjficering af gener

Etisk Råd argumenterer for en demokratisk regulering af genforskningen, mens gen-etiker frygter, at det resulterer i en djøjficering, der vil true forskningsfriheden

Fronterne stod skarpt til Etisk Råds debatmødet om gen-etik, når talen faldt på emnet regulering af genteknologien og dermed genforskningen. Gen-etikerne repræsenteret ved J. Coates mente, at det var bedst, at forskerne selv bestemte i stedet for at overlade det til selvbestaltede etikere.

Etisk Råd derimod argumenterede for en national såvel som international regulering, mens KU's rektor betonedede behovet for demokratisk dialog og forskningsfrihed. Men ingen af parterne fik for alvor forklaret, hvad konsekvenserne for deres holdninger er i praksis - undtagen Coates.

"Jeg foretrækker, at man vælger seks tilfældige kvinder i telefonbogen, og sætter dem til at vælge, hvad der skal forskes i, frem for at lade diskussionen føres af selvbestaltede etikere", sagde Coates provokerende, da han skulle forholde sig til behovet for en regulering. Grundlæggende er han modstander af statslig regulering af genforskningen, som bedst overlades til forskerne selv, der ved mest om emnerne. I stedet mente han, at alle andre muligheder skulle udtømmes før, genforskningen blev udsat for en statslig regulering. Han mener dog, forklarede han i pausen, at der sikkert vil være konflikter om, hvor der er mest behov for at sætte ind forskningsmæssigt, og hvor den medicinske industri ser muligheder for at tjene penge. Eksempelvis er der givetvis mange ulande, hvor mange mennesker lider af sygdomme, det ikke er rentabelt for den medicinske industri at kaste sig over. Men det kan delvist løses ved, at der indføres en form for ekstra 'afgift' for den medicinske industri, når den kaster sig over profitable områder. Afgiften kan så bruges til forskning inden for de 'svages' områder. Derimod var der ikke grund til at frygte, at der udelukkende ville være forskning, der hvor der er penge at tjene. Videnskabsmændenes præferencer er ikke de samme som industriens.

Djøjficering af genforskningen

Linda Nielsen fra Etisk Råd balancerede i sit indlæg på et knivsæg. På den ene side argumenterede hun for, at der skulle være såvel en national som en international regulering af genforskningen, men samtidig også at der hele tiden skal være mere debat og dialog om, hvor grænserne skal trækkes. Hun mente, at det handler om at finde ud af, hvordan genteknologien og -forskningen bedst kan bruges, således at samfundene får det bedste ud af det, men undgår de negative mulighe-

der. Umiddelbart tillader hun sig at konkludere - nok lidt vel hurtigt - på befolkningens vegne, når hun argumenterer for mere demokrati og samtidig på forhånd laver en stærk afgrænsning af emnerne på dagsordenen. Altså: Djøjficering og mere demokrati på samme tid.

Et central problem er, om det overhovedet batter at lave en regulering af genforskningen, spurgte hun sig selv. Umiddelbart var hun ikke entydig positiv. Som det er alment kendt, vil der eksempelvis være en stor forskel mellem, hvor grænserne vil komme til at gå i USA og i Danmark, hvor danskerne vægter ligeheden højere end autonomien, mens det modsatte er tilfældet i USA. Således vil der - i hvert fald for de rigeste - være mulighed for at tage til et andet land for at få lavet de genteknologisk indgreb, der er teknisk mulige. I denne sammenhæng er det værd at huske på, at ulandene får stadig dygtigere forskere og hospitaler med god hygiejne. Men, sagde hun, ligesom med menneskerettighederne skal vi ikke bare give op, fordi de ikke bliver overholdt alle steder. Dette er umiddelbart et dårligt eksempel, da menneskerettigheder er noget af det, som af realpolitiske hensyn bøjes kraftigst af de politiske magtthavere.

Hun fik aldrig specificeret, hvorledes den demokratiske debat skal foregå i praksis i demokratier, hvor stadig flere beslutninger tages overnationalt i f.eks. EU og WTO. Og hun forklarede heller ikke, hvilke konsekvenser denne regulering vil få for forskernes forskningsfrihed. Og sidstnævnte er vigtig for forskerne. Erik Bahn har eksempelvis tidligere i FORSKERforum givet udtryk for sin frygt for, at reguleringsfortalerne ikke har lært af lektionen fra det kommunistiske Østeuropa - og videnskabshistorien i øvrigt - hvor staten har været en hård censor.

Forskningsfrihed vigtig

KU's rektor, Kjeld Mølgaard, påpegede i sit indlæg, at det er nødvendigt, at forskningsfriheden respekteres, og at der er løbende demokratisk debat om emnet. Heller ikke han kom for alvor ind på, hvordan disse to størrelser skal forenes i praksis, men han understregede gentagne gange behovet for den etiske debat. Hvor stor en del af pengene, der er øremærket til forskning inden for genforskningen, der bruges på etik og moral og samfundsvidenskab, besvarede han ikke. Hvis han havde gjort det, ville det have vist, at det kun er håndører, som gen-etikken får.

Genforbedrede studenter

Om føje år deler verden sig i to lejre: De, som har fået deres intelligens forbedret genetisk, og de, som ikke havde råd, spår amerikanske genetikere

Der var engang, hvor et menneske var et menneske, og hvor det trods dårlige odds var muligt at hoppe op og ned på den sociale rangstige. Men disse dage er snart kun af relevans for historikere og arkivarer. Genteknologien udvikler sig i turbofart, så det snart bliver muligt at forbedre éns IQ. Sagt på en anden måde, så vil universitetslærerne ikke have mange tilhørere til auditorieforelæsningserne uden genforbedringer, hvis vi kigger i krystalkuglen. Eller man kunne måske spørge: Gider de nye superbegavede studenter høre på de gamle ikke-genforbedrede lærere?

Ifølge Lee Silver, professor i genetik ved Princeton Universitetet, er bagsiden af medaljen, at de fattige bliver taberne, da de rige mennesker eller rige lande vil benytte sig af tilbuddet om genforbedring, mens de fattige vil stå udenfor og banke på ruden.

Konsekvensen er, at den sociale mobilitet bliver mindsket, da de rige vil kunne tilegne sig de vigtigste egenskaber for social succes. De fattige må håbe på, at det er den rigtige stork, der har fat i deres gener, ellers vil de aldrig komme til tops.

Lee Silver har ikke et bud på, hvad der skal gøres for at mindske den sociale ulighed, men tror ikke på, at man kan stoppe genteknologien. Det er blot et spørgsmål om tid, før den slår igennem.

Joseph Coates, direktør i Coates og Jarrat, Inc og tidligere professor i genetik, er enig med Lee Silver i, at genteknologien drøner så hurtigt ud ad motorvejen, at den ikke kan standses, hvilken han i øvrigt heller ikke mener, at den skal.

Farene overvindes

Coates og Silver er altså enige om, at det udelukkende er et spørgsmål om tid, før

teknikkerne slår igennem i USA. I øjeblikket er der visse tekniske og sikkerhedsmæssige problemer forbundet med genforbedring af individer, men disse vil blive løst i løbet af kort tid. Konkret er det allerede muligt at lave genterapi på celleniveau, og det kan sagtens overføres til menneskeceller - de nuværende tekniske problemer omhandler indsætningen af gener i levende dyr, hvilket er gårsdagens teknik, forklarer Silver

Han er heller ikke det mindste i tvivl om, at amerikanske forældre vil benytte sig af tilbuddene. Der vil komme et tidspunkt, hvor det at fravælge genforbedringer er at vælge tilfældighedens princip - det vil sige det usikre.

Og amerikanerne, fastslår Coates og Silver, vil ikke acceptere streng statslig regulering, da det enkelte individs valgmuligheder står centralt i den amerikanske kultur. Forældrene bestemmer med andre ord udviklingen - sammen med forskerne - og de vil have det bedste for deres børn.

Genteknologiens fremtid

Coates er en ballademager og ikke bange for at opstille en kalender, der fortæller, hvordan genforskningen vil udvikle sig i de næste 40 år.

I øjeblikket er forskningen koncentreret om det såkaldte Genom-projekt, der skal klarlægge de menneskelige gener. Det vil være færdigt allerede i løbet af næste år. Og i løbet af de næste 15 år vil forskerne så kigge på de såkaldte adfærdsgener, dvs. dem, som aktiveres oven i vores hoveder, og som er styrende for vores humor og intelligens mv. I sammen periode vil genterapi for alvor blive udbredt blandt middelklassen - i hvert fald

den amerikanske. Coates's bud er, at allerede om syv år vil have to procent af de amerikanske børn fået forbedret deres gener før fødslen og yderligere tre procent før de er blevet tolv år.

I første kvartal af næste århundrede regner Coates med, at den amerikanske middelklasse har fået udryddet lavvækst og overvægt. Og flere lande - givetvis i Østasien - begynder at opstille programmer for genforbedring af befolkningen. Allerede om 10 år skulle det være rutine at lave gentests og forhindre udviklingen af 175 genetisk betingede sygdomme.

Om 25 år er 65 procent af de amerikanske børn genetisk 'serviceret', hvoraf godt hver 20. har fået decideret genforbedringer.

Og så går det fremad i rask trav. Om små 40 år vil amerikanere, der ikke har fået deres børn genetisk forbedret, blive pålagt en ekstra beskatning for 'unødigt' risikotagning.

Hva' med ordblindhed?

Ikke alle er så teknologioptimistiske som Coates. En kommentator forsøgte at trøste ned bag Coates's retorik.

Ordblindhed, sagde hun, er også en sygdom. Den har dog først betydning for os i den nuværende skriftkultur, måske har den det slet ikke i samme udstrækning i den kommende audio-visuelle kultur. Og hvis man piller ved generne for ordblindhed, hvad betyder det så for personen som helhed, bliver han mindre musikalsk osv? Der er mange uafklarede spørgsmål, forklarede hun.

Diskussionen fulgte hun ikke rigtig dørs. Men den åbner for mange spørgsmål, f.eks.: Hvad er intelligens? En kulturel størrelse eller noget genetisk?

Coates rystede bare på hovedet.

Kvindebarriere: Bløde interesser og værdier

Kvindelige forskere i samfundsvidenskab har andre faglige interesser end mændene.

Det kan blive en barriere for kvindelige forskere, selv om de står med gode chancer, når de store forskerårgange går af om nogle år, siger sociolog

Kvinder retter oftere end mænd deres forskning mod områder, der hører til det "civile samfund": sociale og sundhedsforhold, familie, børn, unge, ældre, kultur. Omvendt retter mændene deres forskning mod penge og magt, dvs. med relation til erhvervsliv, samfundskøkonomi og til dels det politiske system. Det viser en spørgeskema-undersøgelse blandt 788 samfundsvidenskabelige forskere.

Det er sociologen Heine Andersen, som har gennemført undersøgelsen. Han konstaterer, at fokus i nogen grad er forkert, når der i så høj grad er opmærksomhed på den ulige kønsfordeling med krav om øremærkede stillinger / sammensætning af bedømmelsesudvalg - og ikke på årsagerne hertil:

"Det er vigtigt at interessere sig mere for ting og mekanismer, der vedrører fagenes indhold, for her reproduceres nogle uligheder. Der er således en modstrid, når det fra politisk side kræves, at der skal flere kvinder ind i universitetsstillinger. Og samtidig sender politikerne flere penge over i de sektorer, som ikke er så interessante for kvinder", siger sociologen.

Han konstaterer, at der sker en "selvseleksion", hvor der vælges efter interesser, præferencer og selvurdering af, hvad man er god til. Og så en "eksklusion" baseret på, i hvor høj grad man forstår at operere i forhold til dominerende paradigmer og "kognitive stilarter" (synspunkter, interesser og holdninger til emner, metoder og erkendelsesidealer).

Det kan blive en barriere for fastansættelsen af kvinder som universitetslærere. For at sige det populært: "Der er en tendens til kønssortering, idet en større andel af kvinderne havner i "magtjerne" forskningsområder ..."

Kønsskille i interesser

Undersøgelsen peger også på forskelle mellem kønnene på teori- og metodeområdet. Mænd hælder mere mod naturvidenskabelige metodeidealer og mod abstrakte teorier. Kvinder arbejder mere konkret og er mere empirisk orienterede. Kvinder lader sig i højere grad inspirere af humaniora og filosofi end mænd. Kvinderne indrømmer, at de vurderer normative aspekter - fx ønsket om dybtgående forståelse af kultur og symboler - noget højere end mænd. (Og dette skyldes ikke bare, at de "hårde samfundsvidenskaber" - fx nationaløkonomi og erhvervsøkonomi, som er mest naturvidenskabeligt orienteret - er helt domineret af mænd).

Problemet: Kvinder skal uddanne sig som forskere og søge stillinger

"Den kønsbaserede sortering og selektion har indtil nu fundet sted i uddannelsesforløbet op til og med de videregående uddannelser. Og måske også i forskeruddannelsen. Det er ikke et emne for undersøgelsen, men det kan fx være en sorteringsmekanisme, at kønsskille i forskningen godt kan tænkes at være en sorteringsmekanisme i undervisningen, eftersom undervisningens indhold i vidustrækning er bestemt af forskningen. Hvis der undervises i bestemte emner, kan det godt sortere kvinder fra", siger Heine Andersen.

Heine Andersen konstaterer, at der historisk er en underrepræsentation af kvinder i forskningen, men at det er foranderligt. Generelt er der sket en betydelig kønsudjævning op til 1996, hvor kvinderne stod for 47 pct. af alle kandidatgrader, varierende fra 26 pct. i tekniske uddannelser til 69 pct. i humanistiske. Det dækker dog over betydelige variationer, hvor sprogfagene havde 80 pct. kvinder. Men områder med lavt udgangsniveau har også den relativt største stigning. Kvindevæksten blandt de fastansatte forskere har således været mindst på humaniora, hvilket - hypotetisk - kunne skyldes, at konkurrencen fra mænd har været hårdere, fordi de alternative karrieremuligheder her har været mere begrænsede.

Interview-undersøgelsen viser, at der er en vis tendens til kønsspecialisering med betydelige forskelle mellem kønnene. Han konkluderer, at kønsskille mellem fag og områder er langt mere robuste end kønsproportionerne i forskningen som helhed.

I en tidligere, omdiskuteret undersøgelse konstaterede Bertil Ståhle, at kønsfordelingen (professor, lektor, adjunkt) stort set svarer til de forskeruddannedes kønsfordeling. Ståhle fandt derfor ikke belæg for positiv særbehandling til kvinder, for kvinders antal i faste stillinger vil stige i takt med, at der forskeruddannes flere kvinder, og at de søger stillinger.

Dette udsagn er senere betvivlet af Hanne Nexø Jensens undersøgelse, hvor det konstateres, at en kønsudligning i bedste fald sker med en vis tidsforsinkelse. Det støttes af Heine Andersen:

Optimisme: Stor kønsudligning omkring 2005

"Jeg har været overrasket over, at rekrutteringsgrundlaget spiller så stor en rolle. Og Ståhle har ret i, at sorteringen primært sker i uddannelsessystemet. Det er rekrutteringsgrundlaget, som er hovedproblemet. Der skal derfor være flere kvinder, som retter sig mod en forskeruddannelse, og så skal der nok ske en udligning af kønsskille. Men det vil ske med en vis forsinkelse".

Han er således optimist og mener, at det vil gå stærkt med udligningen i de kommende år:

"På samfundsvidenskaberne er halvdelen af studenterne nu kvinder - på jura og sociologi er kvinderne sågar i overtal - og kvindeandelen vokser blandt forskningsstipendiaterne. Når de store universitetslærerårgange så pensioneres omkring 2005 og frem, vil der være mange flere kvinder, som har en forskeruddannelse. Det vil give en stor udligning", spår Heine Andersen, der dog understreger, at udviklingen vil gå meget langsommere på de "hårde samfunds-fag".

jø

Heine Andersen: "Køn og faglige overbevisninger" (Sociologisk Institut, oktober 1999)

Køn og magt

Objektiv bedømmelse findes ikke. Derfor bør det anerkendes, at køn også kan indgå ved prioriteringen - selv om der hermed sniger sig et politisk element ind, som anfægter videnskabsfundet, lyder det radikale krav fra ung kønsforsker

Bedømmere opfatter køn som irrelevant, når ansøgere til stillinger på universitetet skal vurderes. De henholder sig til, at alle bedømmes efter samme krav, at indstillingen affattes i en "passende objektiv form", at indstillinger altid er "faglige" osv. Men netop det faglige er i virkeligheden et flydende begreb. "Hvad der er relevant og hvad ikke, afhænger af allehånde forskellige fænomener. Hvem der kendes kvalificerede er derfor en "betinget proces".

Det hævder kønsforskeren Eva Bendix Petersen - efter en analyse af fem kvalitative interviews med medlemmer (professorer og lektorer) af bedømmelsesudvalg på universitetet. Hun har især rettet sin interesse mod nogle af de "mønstre og mekanismer", som sætter sig igennem som en del af de objektive og saglige bedømmelsesprocedurer.

Lukket elitesystem

Bendix - der ikke tilhører rødstrøpegenerationen - mener, at det akademiske system legitimerer og reproducerer sig selv. Systemet forstår sig selv som et elitesystem, der opretholdes via forestillingen om, at det kun er de bedst kvalificerede, der ansættes. Denne selvforståelse præger bedømmerne, så de opfatter kvalifikationer som noget absolut, ikke noget flydende.

Og bedømmerne får en central position som "gate-keepers". Deres opgave er at rekruttere "de rigtige", at sikre at den rigtige form for kompetence kommer ind.

Men bedømmelser inddrager andre forhold end de rent faglige, påstår Bendix (med inspiration fra matematikeren (*statistikeren Inge Henningsen*). Og problemet for det akademiske system, når nogen taler om køn, er, at det udfordrer forestillingen om det neutrale og fagligt objektive elitesystem.

Derfor er det "urovækkende" for systemets repræsentanter, når talen falder på kønnets betydning.

Bendix siger, at det ikke er legitimt at ansætte kvindelige forskere, fordi det ikke kan "fagliggøres". Men når bedømmelserne slet ikke er så "objektive", burde det være legitimt at ansætte en kvindelig forsker, fordi man politiske ønsker at rette op på den skæve kønsfordeling i toppen af hierarkiet, mener Bendix:

"Man skal passe på retorik om 'den objektive bedømmelse' og 'den bedst kvalificerede ansøger' m.m. Man bør anerkende, at der også foregår andre prioriteringer. Man bør tage konsekvensen heraf og anerkende, at køn kan indgå ved prioriteringen. Jeg ved godt, at der hermed sniger sig et 'politisk' element ind,

som anfægter videnskabsfundet", siger Bendix. Hun er ikke bange for, at der hermed sker en politisering af videnskabsfundet:

"Det eksisterende system handler om at opretholde magtmekanismer - gennem den såkaldte 'objektive bedømmelse' - så er det langt bedre med en eksplicitering. I bund og grund handler det om magt til at sætte køn på dagsordenen. Ansættelser er allerede "politiske", derfor er det langt mere demokratisk at tage den åbne magtkamp om kønnenes ret til stillinger - i stedet for, som nu, at bedømmelserne har en implicit adgang til at bestemme efter nogle mere eller mindre klare præmisser".

Hvorfor skævheder?

Der findes forskellige forklaringer på kønsskævheden blandt universiteternes faste personale:

Tidsefterslæb: At der er et "historisk efterslæb": Indtil nu har der simpelt hen ikke været et tilstrækkeligt antal kvalificerede kvinder at rekruttere. Men antallet stiger, så problemet løser sig selv (se fx Heine Andersen på modsat side, Bertel Ståhle).

Familie/børn: En anden fortolkning er, at kvinders kvalifikationer ikke er på højde med mændenes på samme aldertrin, fordi kvindernes karriere er blevet afbrudt af barsel m.v.

Rollemodeller: At der er for få kvinder i universitetssystemet, og at kvindelige studenter mangler forbilleder, som gør det muligt at gennemgå et studium på de hårdere fag (fx Jytte Hildens særlige kvindeudvalg 1997).

Faglig underprioritering: At der sker en frasortering af kvinder på baggrund af, at deres faglige interesser ligger på (bløde) områder, som ikke prioriteres så højt på institutter eller i program-politikken (fx Heine Andersen på samfundsvidenskab, Inge Henningsen på medicin).

Diskrimination: At kvinder udsættes for en ikke-erkendt frasortering, idet der sker en tendes til at overse, bortdefinere og undervurdere kvinders kvalifikationer, hvilket betyder, at de forbigås ved stillingsbesættelser.

Bedømmernes legitimitet hænger således på deres "faglighed", og den er de sig pinligt bevidst.

Virkeligheden er imidlertid - siger Bendix - at vurderingerne er betingede og flydende. Den faglige vurdering kan ske gennem vægtning af en række bøjelige

elementer. Fagliggørelsen indebærer også en op- / nedskrivning af kvalifikationer.

Som bevis på, at der kan indsnige sig "andre forhold" er fx, når en i ansættelsesudvalget har samme faglige interesser eller karriereforløb som en ansøger og ikke direkte kan argumentere for, at dette gør én ansøger bedre kvalificeret end en anden.

"Hullerne i kvinders publikationslister - fx på grund af barsel - optræder diskvalificerende. Kønnen har også betydning, hvad angår fagområder, for det er ofte sådan, at mændene optræder på de prestigefyldte teoritunge områder, kvinder inden for de prestigelette - ofte de empiriske. Og det er det prestigetunge, som tæller ved stillingsbesættelser".

Inddrag andre kompetencer

Hvis man anerkender, at ansættelsesproceduren slet ikke er objektiv, har det flere konsekvenser: For det første bør man afvise skråsikkerheden omkring fænomener som "den bedst kvalificerede" og "en absolut bedømmelse". Man bør åbne op for en dialog omkring mulige betingelsesmekanismer. I praksis skal man acceptere, at bedømmelsesprocesser er komplekse:

For det andet kan kvinder også påberåbe sig absolut ret - "i kraft af destabiliseringen af det absolutte" i bedømmelserne - ud fra et demokratisk retfærdighedshensyn, så køn må inddrages som en betingelse i ansættelsesprocessen, siger Bendix.

Det er problematisk at bruge kønskvoter alene, idet det kan virke som en brændemærkning: at kvinder ikke får stillinger af faglige hensyn.

At hun har været på barsel, tages ikke ind som et særligt forhold. Det overvejes slet ikke at inddrage moderskabet som en positiv kvalifikation, fordi man tænker i elitesystemer.

"Jeg siger ikke, at mænd diskriminerer. Jeg siger, at det er nogle skjulte, strukturelle mekanismer, som er med til at opretholde en skævhed", siger Bendix. "Videnskabsfundet må reflektere, at at forskere også er mennesker, som også har andre liv end forskningen. Man skal også have blik for folks alternative kvalifikationer, og så ville kvinder vise sig at have nogle andre kompetencer, der også burde inddrages ...".

jø

Eva Bendix: Køn, virksomhed & kompetence - En destabiliserende diskursanalyse af videnskabsfundets kønnede konstruktioner (studentspeciale, november 1999)

Bendix er p.t. ph.d.-stipendiat på et projekt om videnskabelige kvalitet.

Børn ingen hindring

Kvinder kan have både børn og familie. Samt gøre forskerkarriere. INTERVIEW

Man hører, at kvinders kvalifikationer får et ubodeligt efterslæb i karrieren med barsel og små børn. Og det er da også rigtigt, at kvinder kan have en mindre faglig produktion, mens børnene er små. Men de er blot langsommere med at komme i gang, og indhenter det igen i løbet af nogle år.

Man hører, at kun ugifte kvinder - uden børn - har en forskerproduktion, der ligner mænds. Men sandheden er, at gifte kvinder har en større publikationsliste end de ugifte (ifølge finske, norske og amerikanske undersøgelser).

Elisabeth Vestergaard vil gerne afmystificere nogle forestillinger om kvinder, børn og forskerkarriere. Det gør hun blandt andet med baggrund i resultaterne fra den netop gennemførte undersøgelse om løstansattes vilkår og livsforhold ("*Løse fugle*", se *FORSKERFORUM* 129).

"Jeg blev dybt forundret over, at den enlige forsker-mor ikke opfatter børn som en hæmsko i samme grad som den gifte mor, ifølge undersøgelsen". Forskningslederen understreger, at lignende resultater er fundet andre steder.

Den danske undersøgelse af løstansatte pegede samtidig på, at det snarere er arbejdsmarkeds-sikkerhed end køn, som påvirker børnehypigheden. Forskere har nemlig overgennemsnitligt mange børn i forhold til normalbefolkningen! Men i de tilfælde, hvor begge parter er løstansatte, har disse færre børn...

Det gælder om at organisere sig

Blandt de interviewede mener lige mange, at børn er en hindring for forskerkarrieren, som at de ikke er en hindring.

Den halvdel, der finder **børn problematiske**, begrundet det med løstansattes større arbejdspræs og den ringere grad af mobilitet, som børn giver. Man har ikke de samme muligheder for at flytte efter arbejde.

Den anden halvdel, som fandt børn uproblematisk, henviste til, at det handler om at organisere sig. Det har en disciplinerende virkning på forældre at have børn, hævdede flere af de interviewede. Arbejdstiden blev udnyttet mere effektivt. Nogle fortalte, at de ved at overholde en 37-timers arbejdsuge havde tid til at koble af sammen med deres børn efter arbejdet. Den fleksible arbejdstid var således et positivt aspekt ved at være ansat i tidsbegrænsede stillinger, når man har børn.

"Man organiserer sig, så børn ikke belastar tiden til forskning. Forskningen går heller ikke ud over familielivet eller børnene. Det tages fra fritidslivet, for for-

skere har ikke så mange hobbyer ved siden af", siger Vestergaard og henviser her også til flere internationale undersøgelser.

Generationsforandring

Vestergaard er dog ikke blind for, at hendes egen generation - såvel mænd som kvinder - muligvis er den sidste med "romantikens ideal til forskeren", hvor forholdet til ens forskning er en lidenskab på linie med kærlighed! De unge fra 70'erne - som i dag er 40-50 år - påtog sig studiegæld, bed sig stædigt fast og var villige til at acceptere meget for at fastholde "den ustyrlige luksus" at være fascineret af faget.

"Det er min fornemmelse, at de 30-årige i dag har kortere lunter. De accepterer ikke så meget usikkerhed. De vil have tryk og orden. Har mindre forståelse for, at man nogle gange arbejder i døgn-drift for i andre perioder at slappe lidt mere af. De har i langt højere grad en arbejdstagerholdning. Måske ikke 9-16, men så 9-18. De - og det gælder både mænd og kvinder - kræver at have et sammenhængende privatliv".

Kvindemangel: Historisk efterslæb

Hvad angår de faste stillinger på universiteterne er der en skævhed, hvor fx kun 20 procent af lektorerne er kvinder. Der er flere mænd i seniorstillinger, mens andelen af kvinder i juniorstillinger er større. Der er således en markant kønsforskel - og det er denne, som får offentlighedens fokus. Hvis man imidlertid inddrager sektorforskningen, så udvises forskellene mellem kønnene noget, for her er kønsfordelingen mere ligelig.

Kønsforskellene er også små blandt de løstansatte. Undersøgelsen påviser således **ikke en særlig sammenhæng mellem køn og forskerkarriere**. Og kvinderne og mændene er stort set lige velkvalificerede.

Vestergaard vedkender gerne, at hun i høj grad tilslutter sig "efterslæbs-teorien" - at der indtil nu ikke har været lige så mange kvalificerede kvinder som mænd til at søge universitetsstillinger - når hun skal forklare kvindernes lave repræsentation blandt de faste stillinger på universiteterne.

"Det er et faktum, at den kvindelige rekrutteringsbasis ikke har været den samme som mænds. Der har ikke været så mange kvalificerede kvinder at tage af", siger Vestergaard. "De historiske omstændigheder skal også med, fx at der i 70'erne blev rekrutteret mange universitetslærere, og at det primært var mænd.

Eller at der i 80'erne stort set var stillingsstop. Det har selvfølgelig smittet af på statistikken 1972-99 ..."

Hun er overbevist om, at når store lektorårge pensioneres omkring 2005, så vil der være mange kvalificerede kvinder, som vil søge stillingerne på linie med mændene. Der vil herved ske en kønsudligning - forudsat, at kvinderne ikke er blevet skræmt bort forinden...

Kvinder i offerrolle?

Tre gange så mange blandt kvinder som mænd mener, at det især er kvinder, der sidder i tidsbegrænsede stillinger (61 pct. af kvinder og 21 pct. af mændene mener, at flest kvinder har tidsbegrænsede ansættelser). Vestergaard vil ikke give en enkel forklaring:

"Jeg vil ikke sige, at kvinder er opdraget til offer- eller martyrollen. Men det har nok ligget i debatten de sidste 25 år, at kvinder betaler store priser. Og hvis det er debatten, så bruger man det vel også som fortolkning af ens egen situation ..."

Hun siger, at der vel kræves stædighed til en forskertilværelse, og at folk udenfor måske også synes, at det er en krævende tilværelse:

"Men når det så er sagt, så glemmer man, at der jo også er mænd i samme situation".

Mænd i forsørgerrolle

Især de 30-40 årige kvinder den yngre aldergruppe fremhæver kvinders villighed til at afbryde karrieren. Kvinder er i højere grad indstillet på at give afkald på en karriere til fordel for børn og familie.

I livsperspektiv vil kvinder generelt gå efter tryk og i ansættelsen, hvorimod mænd er mere risikovillige, lyder nogle af udsagnene fra flere interviews: Forholdene i tidsbegrænsede stillinger er elendige, hvis man vil have børn, og derfor vælger kvinderne forskerkarrieren fra.

"Igen skal man være forsigtig med at slutte fra holdninger til realiteter: Det kan godt være, at flere kvinder vil ofre karrieren for børnene, men faktum er samtidig, at der er flere arbejdsløse kvindelige forskere, som lader sig forsørge af en mand, end omvendt. Flere mænd lever op til den klassiske forsørgerrolle og har måske forladt en usikker forskerkarriere for familiens skyld.

På den måde skal man være forsigtig med disse offerroller, for mandlige forskere betaler altså også priser ..."

Vestergaard slutter:

"Det er ikke urimeligt at fokusere på kvindeaspektet. Men kønsaspektet må ikke bruges som en endimensionel for-

“Kønspolitiske studier”

Institutlederen Callum ved det engelske universitet EMU har ikke nemt ved at tackle det nye felt “kønsstudier”. Det bliver ikke lettere af, at kønsforskeren Lydia Mallinder er dygtig til at hente forskningspenge ude i byen ...

FICTION

klaring på skævheder. Og så har fokuseringen i øvrigt en tendens til at glemme mændenes vilkår ...”

Kontroversielle fortolkninger

Vestergaard er klar over, at hendes resultater er kontroversielle i forhold til det billede af kvindelige forskeres vilkår, som man ofte hører i offentligheden.

“I samfundsvidenskaberne er det vigtigt at holde sig klart, hvad der er forskning, og hvad der er politik. Som antropolog er jeg meget bevidst om, at man selv kan agere, så man får indflydelse på sin egen undersøgelse. Eller at man kan lave en afdækning af et problem, hvor realitet og éns egen opfattelse flyder sammen”, siger hun.

“Det, jeg siger om kvinder og forskerkarriere, er altså ikke resultat af en bestemt interesse. Min analyse knytter i høj grad an til de undersøgelser, jeg har lavet - ikke hvordan jeg privat gerne så køns-sammensætningen i forskningen ...”

jø

Callums uvilje mod Lydia var en følge af, at hendes arbejdsindsats gav hende magt over ham. Men han kunne ikke gøre noget ved det - især ikke da hun blev ved med at kradse alle de penge hjem. Han havde været overordentlig skeptisk, da rektor Stanley Oxborrow for cirka fem år siden efter et møde i fakultetsrådet havde sagt til ham:

“Ved du hvad, Callum, jeg kan ikke lade være med at synes, vi burde gøre noget ud af den kvindesag”.

Bagefter havde han fundet ud af, at Stanley havde et iltet barnebarn, der var noget af en feminist, og at han også lyttede til hende. Da Callum havde fortalt sin kone, Sidony, at de skulle til at slå et professorat op i kønspolitiske studier, havde hun grinet hestægtigt og sagt noget om bestøvning og courgetter. Han havde nedlagt veto mod et professorat i kvindestudier.

“Vedkommende skal vel også studere mænd?” Sådan havde han argumenteret.

“Køn, kvinder, det kan jo komme ud på ét”, svarede Sir Stanley skarpt. “Men gør som du vil, det er dig, der skal holde styr på hende eller ham - hende, formentlig”.

Lydia var kommet til EMU-universitetet fra London School of Economics. Dengang, for ikke så længe siden, var kapitalismens grundprincip - investér - noget, man havde forstået på de fleste universiteter. At udbetale løn til Lydia Mallinder havde kastet en kæmpe fortjeneste af sig med hensyn til de faste udgifter til forskningen ved EMU. Med held vil den nu blive endnu større, efterhånden som de nye procedurer for at holde udgifterne i skak blev indført. Dengang EMU fik universitetsstatus, og der havde været penge i omløb, havde rektoren - en ret fremsynet mand, uanset hvad man ellers måtte mene om ham - set sig omkring efter folk med intellektuelt format, der måske vil kunne lokkes væk derfra, hvor de måtte befinde sig, med henblik på at oprette, hvad der i fagsprogets jargon kaldtes nye *centres of excellence* ved EMU.

Da Lydia havde søgt professoratet i kønspolitiske studier ved EMU, var hun uden tvivl den stærkeste kandidat til jobbet. Det forhindrede ikke Callum i at forsøge at give det til den eneste mandlige

ansøger, en forhenværende psykiatrisk sygeplejer med øjne, der mindede ham om Sidonys spaniel, og en tilsvarende underdanig indstilling, men stort set ingen relevant undervisnings- eller forskningserfaring. Ikke desto mindre kunne manden fremvise gode referencer, og hans præstation ved samtalen var langt friskere end Lydias, hvis holdning nærmest syntes at være, at hvis EMU ikke slog til, ja så var der flere andre, der ville.

Den personlige fremtoning var vigtig. Kroppens sociologi. Nu om dage var der ikke meget, man kunne sige om folks privatliv ud fra deres CV'er, bortset fra i visse *kvinders tilfælde*, hvor der lå et tomrum uden særlig redegørelse i historien om deres fortid:

‘1970-2 Caversham Pigeskole, studentereksamen (gennemsnit 10); Nottingham Universitet 1972-5, BA samfundsfag; 1975-82, deltidsstillinger som forskningsassistent, osv.’

Det var det tomrum, hvori børn var kommet til, og som førhen, i den politisk ukorrekte tid, kunne udfyldes med en vis stolthed med børnenes fødselsdatoer straks efter betegnelsen ‘gift’, hvilket alt sammen gjorde, at andre kunne få dem placeret og vide, hvad for en slags mennesker de var, og hvad der kunne forventes af dem. Hvis bare lektor Fern Meredith, for eksempel, havde skrevet ‘gift’ på sin CV og desuden havde advaret om sin hensigt at få sit mylder af afkom, der ville betyde, at hun hele tiden måtte skynde sig hjem af den ene eller den anden grund, ja så ville de aldrig have ansat hende. Nu om dage røbede CV'er allerhøjest absurditeter såsom ‘bjergvandrer’ eller ‘maratonløber’ eller ‘ren straffeattest’, som om man nogensinde ville sige noget, hvis den var plettet.

Derfor vidste de ingenting om Fern, da de ansatte hende, ikke ret meget om Lydia. Og heller ikke stort om den nye amerikanske lærer Elliot Blankthorn. Men Callum syntes nu, at der altid var mindre, der lå skjult hos mænd. Mænd var mere gennemsigtige. Mere ligetil på en måde.

Uddrag af Ann Oakleys roman: *Overheads* (Flamingo 1999).
Oversættelse: Martin Aitken.

Visuel præsentationsteknik - kreative værktøjer
Formidlertyper. Grafiske virkemidler. Farver. Illustrationer. Enkel tegneteknik. Visuelle modeller. Symboler.
Metoder til visualisering af procesforløb. Kombination af pc-præsentation og "håndarbejde". Tricks og kreative ideer. Brug af medier.

Tid og sted: 26. april 2000 i Storkøbenhavn
Pris ekskl. moms: kr. 2.700 (medlemmer)

Academic English - writing and publishing scientific papers
Udformning af dokumenter til præsentation i videnskabelige tidsskrifter, på konferencer o.l. på engelsk.
Arbejde med egne tekster. Tekstorganisering. Grammatiske problemer. Stil. Individuelle problemer.

Tid og sted: 6 dage i marts-maj 2000 i Storkøbenhavn samt Odense, 3 intensive dage i Ålborg
Pris ekskl. moms: kr. 5.600 (medlemmer)

E-mail course in English
Fjernundervisning med øvelser og feed back på egne tekster til brug for præsentation i videnskabelige tidsskrifter, på konferencer o.l. 12 moduler med øvelser, som skal være afsluttet i løbet af max. 6 måneder.

Tid: Tilmelding starter 1.2.2000.
Pris ekskl. moms: kr. 3.500 (medlemmer)

Udviklingsledelse af uddannelsesinstitutioner og kursusvirksomheder
Teori og øvelser i pædagogiske ledelsesredskaber. Formulering af mål for lærerkræfternes og deltagernes kompetenceudvikling. Kvalitetsforbedring af undervisningen gennem kollegiale supervisionsmetoder.
Lederens pædagogiske tilsyn.

Tid og sted: 8. februar 2000 i Storkøbenhavn
Pris ekskl. moms: kr. 2.100 (medlemmer)

Underviseren som vejleder
Vejledning og rådgivning. Vejledning og instruktion. Fremme af den enkeltes læreproces gennem vejledning. Tilpasning af problemløsnings- og læringsstrategier gennem vejledning. SDpørgsmål, der fremmer refleksion. Modstandsformer. Øvelser i problemløsende vejledning.

Tid og sted: 6. april og 17. maj 2000 i Storkøbenhavn, 5. april og 16. maj 2000 i Århus.
Pris ekskl. moms: kr. 3.100 (medlemmer)

Review af anvendt målforskning
Udvikling af kompetencen til at stå for projektreview. Betydningen af fælles læring og refleksion om processen i projektførelset. Smågruppens psykologi specielt med henblik på evalueringsprocessen i smågrupper. Øvelser i at tale om nøglekompetencer. Hvordan forbinder man evalueringsprocesser med kompetenceanalyser. Øvelser på video med feed-back.

Tid og sted: 1. og 2. maj samt 8. juni 2000 i Storkøbenhavn
Pris ekskl. moms: kr. 6.700 (medlemmer)

Regnskab og budgettering for ikke-økonomer
Grundprincipper i bogholderi og kontoplan. Regnskabs- og skattemæssige afskrivninger. Regnskabsprincipper. Omkostningsforståelse. Dækningsbidrag. Vurdering af investeringer eller ophør af aktiviteter. Sammenhæng mellem regnskab og budget.

Tid og sted: 6. og 20. marts samt 3. april 2000 i Storkøbenhavn
10. og 24. marts samt 14. april 2000 i Århus
Pris ekskl. moms: kr. 6.700 (medlemmer)

Gensplejningsmafia

Af Laurie Flynn og Michael Sean Gillard, The Guardian

UNIVERS

Redaktøren af et af de førende tidsskrifter for medicinsk forskning, **The Lancet**, fortæller, at et højtstående medlem af Videnskabernes Selskab - som er talerør for britisk forskning - truede ham på hans stilling, hvis han offentliggjorde kontroversielle forskningsresultater, der sætter spørgsmålstegn ved, om gensplejsede fødevarer er sundhedsmæssige forsvarlige.

Redaktøren, Richard Horton, afslår at sætte navn på den mand, der ringede til ham. The Guardian har imidlertid identificeret ham som **Peter Lachmann, tidligere næstformand i Videnskabernes Selskab og formand for det britiske akademi for medicinsk videnskab, Academy of Medical Sciences**. Gennem en kilde har The Guardian erfaret, at en indflydelsesrig gruppe inden for Videnskabernes Selskab har etableret en slags 'modbevisningsenhed' med det formål at promovere gensplejningsvenlige synspunkter og imødegå forskere og miljøgrupper med modsatte holdninger.

Horton siger, at han blev ringet op på sit kontor i det centrale London onsdag den 13. oktober om formiddagen, to dage før The Lancet skulle bringe en forskningsartikel skrevet af den forsker, der har været hovedperson i den opsigtsvækkende gensplejningskontrovers, nemlig **Arpad Pusztai**. Horton, der har redigeret The Lancet siden 1995, siger at opringningen indledtes på en "meget aggressiv facon". Han siger, at han blev kaldt for "umoralsk"

og beskyldt for at offentliggøre Pusztais artikel, som han "vidste var usand".

Hen imod slutningen af samtalen skulle den opringende ifølge Horton have sagt, at hvis han offentliggjorde Pusztais artikel, ville det "få følger for hans personlige stilling" som redaktør. The Lancet ejes af Reed Elsevier, et af Europas største videnskabelige forlag. Den 37-årige Horton siger, at han ved samtale slutning straks informerede sine kolleger og nævnte den opringende ved navn.

Professor Lachmann, som er professor i immunologi ved Cambridge Universitet, og som har været medlem af Videnskabernes Selskab i 17 år, bekræfter, at han ringede til Horton den 13. oktober for at diskutere den "fejlbetømmelse", som han mente, det var, at have besluttet at bringe artiklen. Han sagde, at han ringede til Horton efter elektronisk at have modtaget - "sandsynligvis fra Videnskabernes Selskab" - et korrekturtryk af artiklen.

Imidlertid benægter den 67-årige Lachmann "kategorisk" at have fremsat nogen form for trussel mod Horton i løbet af samtalen. "Det er det rene vrøvl, det kunne aldrig falde mig ind", siger han. "Jeg beskyldte ham ikke for at være umoralsk. Jeg sagde, at der var moralske problemer forbundet med at publicere dårlig videnskab. Jeg har nok antydning, at han har vidst, at videnskaben her var meget dårlig. De [The Lancet] vidste, der var tale om dårlig videnskab. Om den kaldes usand? Jeg tror ikke, jeg brugte ordet usand".

I samme måned beskyldte Horton i en lederartikel i The Lancet Videnskabernes Selskab for "ubegribelig uforskamthed". Lachmann, som ikke deltog i bedømmelsen, svarede ikke desto mindre i form af et brev, hvori han angreb tidsskriftets standpunkt som "absurd". Horton offentliggjorde brevet i juli. Samtidig overvejede The Lancet om den skulle bedømme og eventuelt offentliggøre den nu berømte artikel af Pusztai og Stanley Ewen om virkningen af gensplejsede kartofler på mave-tarmsystemet hos rotter.

Horton overvejede desuden at offentliggøre yderligere en forskningsartikel skrevet af et andet forskerhold. De havde undersøgt det samme gensplejsede protein, der anvendtes i Pusztais kartofler, og fundet ud af, at den binder til hvide blodlegemer hos mennesker. Artiklen anbefalede, at der forskes videre med henblik på at undersøge de sundhedsmæssige implikationer, før den gensplejsede protein slippes ud i fødekæden.

Horton udtaler, at det kommer bag på

ham med følgerne af hans beslutning om, at fremme den videnskabelige debat ved at offentliggøre begge artikler. Han siger, at The Lancet var under et stærkt pres fra alle sider, inklusiv Videnskabernes Selskab, med henblik på at standse offentliggørelsen. Han betegner kampagnen som "en Peter Mandelson værdig".

The Guardian har erfaret, at disse indblanding foregår i en usædvanlig sammenhæng. Ifølge en kilde styres den afdeling af Videnskabernes Selskab, hvis opgave det er at betegne selskabets videnskabelige politik, som en slags *modbevisningsenhed*. Afdelingens leder er Rebecca Bowden, som var koordinator på den meget kritiske fagfællebedømmelse af Pusztais arbejde. Hun kom til selskabet i 1998 fra en stilling i regeringens bioteknologiske enhed ved miljøministeriet, som er kontrolmyndighed ved frigivelse af gensplejsede organismer.

Kilden siger, at modbevisningsenheden har oprettet en database med ligesindede medlemmer af Videnskabernes Selskab, der dagligt modtager ajourførende e-post om gensplejningsspørgsmål. Enhedens formål er ifølge kilden at forme videnskabelig og offentlig opinion ved at promovere bioteknologien. Rebecca Bowden bekræfter, at hendes overordnede opgave er at koordinere selskabets politik på det bioteknologiske område, og at hun rapporterer direkte til selskabets formand Sir Aaron Klug. Imidlertid benægter både hun og Klug, at der er tale om at manipulere ved den offentlige mening.

Kilde uddrag: The Guardian, den 1. november 1999

Oversættelse: Martin Aitken

Sikkerhedsrepræsentant?

For at sikkerhedsrepræsentanten kan nyde samme beskyttelse som tillidsrepræsentanter, **skal** den faglige organisation have godkendt valget og have meddelt dette til arbejdsgiveren. Og da organisationerne ikke automatisk modtager besked fra din arbejdsplads, skal du gøre dette STRAKS, så det kan anmeldes korrekt hos arbejdsgiveren. Der stilles formelt krav om, at alle repræsentanter skal have gennemført den nye arbejdsmiljøuddannelse. For at blive anmeldt som sikkerhedsrepræsentant kan du kontakte: DJØF tlf.: 33 95 98 59, Marianne Cederborg (e-mail: mac@djof.dk) Dansk Magisterforening tlf.: 39 15 30 45 Karina Stoumann (e-mail: kst@magister.dk) Ingeniørforbundet i Danmark tlf.: 33 18 48 48, Ulla Kristensen (e-mail: ulk@ida.dk)

Unge kvinder skræmmes bort.

- af skrækhistorier om, hvor svær en forskerkarriere er for kvinder

Der er stort set lige mange mænd og kvinder i i løse ansættelser. Tre gange så mange kvinder som mænd er ikke desto mindre overbevist om, at mange flere kvinder er løstansatte.

“Dette spænd mellem realitet og opfattelse er slet ikke uinteressant, for man kan have fornemmelsen af, at det undertiden mere er opfattelsen end empirien, som giver anledning til de politiske særinitiativer vedrørende kvinder på universiteterne”, siger forskningsleder Elisabeth Vestergaard fra Analyseinstitut for Forskning i Århus.

Hun mener, at der er skabt en myte omkring kvinder og universitetskarriere. “Når man ikke har kendsgerninger - empiri - om spørgsmålet, så skabes der en bestemt opfattelse af kvinder og forskerkarrierer. Og når den gentages, bliver den efterhånden til virkelighed. Uden at det altså gør, at den bliver mere sand ...”.

Den falske opfattelse kan være meget farlig.

“Hvis det gentages ofte nok, at en forskerkarriere er noget ekstraordinært vanskeligt og hårdt belastende - især for kvinder - så skaber man fordomme. For til sidst tror de unge, at det er virkelighed - og de unge kvinder undlader så at søge ind til forskningen”, siger forskningslederen, der mener, at der skabes en ring af selvopfyldende profetier.

Skræmmer de unge kvinder

Elisabeth Vestergaard er tilbøjelig til at tro, at problemet med forskerkarrieren mere er et generations- end et kønsspørgsmål.

“Jeg er i stigende grad stødt på unge kvinder, som ikke rigtig ved, om de tør satse på en forsker-karriere, fordi de hører nogle kvinder sige, at det er meget hårdere for kvinder end for mænd. De hører, at det kun er et liv for fanatikere. Som arbejder fra 8-18. Derefter har de tre timer med de børn, som der muligvis er

blevet plads til. For derefter igen at arbejde til efter midnat, før de går i seng”, siger hun.

“Måske er det realiteten for nogle kvinder (og mænd). Men jeg tror, det er vigtigt at få frem, at andre - mig selv iberegnet - har klaret sig uden at være overorganiserede”.

Særinitiativer og tossegode mænd

Vestergaard er skeptisk over for særinitiativer for kvinder. Hun henviser bl.a. til, at kvindelige forskere er imod særinitiativer. Tidligere undersøgelser blandt svf-ansøgere viser, at kun en fjerdedel af de adspurgte kvindelige medicinere - med store forbehold mente, at der skulle laves særlige kvindepuljer. Kun 15 procent syntes, at det ville være et godt initiativ.

Og selv blandt de løstansatte kvinder er der utrolig lidt opbakning om særinitiativer. Kvindelige forskere ønsker ikke særlige muligheder, fordi de er kvinder, men fordi de er kvalificerede.

“Internationale undersøgelser af forskere påviser, at kvinder med børn er lidt langsommere end mændene til at komme i gang med en videnskabelig karriere. Men de indhenter det senere. Det vil derfor være betænkeligt med særordninger for kvindelige forskere. Særordninger med henvisninger til fødsler og barnepleje kan fremprovokere en skævhed i arbejdsfordelingen hos børnefamilier, fordi ordninger ikke tilskynder mændene til at tage barselsorlov eller tage del i arbejdet i hjemmet. En mand skal da være tossegod, hvis han vil skifte bleer, hvis det kun er moderen, som karrieremæssigt får noget ud af det ...”

jø

INTERVIEW: Børn ingen hindring side 16